

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАЛЮБОВСЬКИЙ ПАВЛО ЮРІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

**Перспективи поглиблення та розвитку економічного партнерства
України і Японії**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Юлія ІЩУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор філософії, доцент

підпис

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Залюбовський П.Ю. Перспективи поглиблення та розвитку економічного партнерства України і Японії. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено поняття та особливості економічних відносин між Україною та Японією, зокрема у сфері технологій та інновацій. Розглянуто механізми регулювання міжнародних економічних відносин, проаналізовано поточний стан торговельно-економічного співробітництва та динаміку взаємних інвестицій. Окреслено потенційні можливості для розвитку економічних відносин та розроблено пропозиції щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: економічні відносини, економічна система, торговельно-економічне співробітництво, взаємні інвестиції, перспективи, чинники розвитку.

50 с., 4 табл., 11 рис., 1 дод., 31 джерел.

ABSTRACT

Zaliubovskiy P. Prospects for deepening and developing the economic partnership between Ukraine and Japan. Specialty 292 International Economic Relations. Educational program «International Business. Business Translation». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2024.

The qualification work investigates the concepts and features of economic relations between Ukraine and Japan, particularly in the fields of technology and innovation. It examines the mechanisms for regulating international economic relations and analyzes the current state of trade and economic cooperation and the dynamics of mutual investments. Potential opportunities for developing economic relations are outlined, and proposals for their improvement are developed.

Keywords: economic relations, economic system, trade and economic cooperation, mutual investments, prospects, development factors.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ КРАЇНАМИ.....	8
1.1 Поняття економічних відносин між країнами	8
1.2. Особливості економічних систем України та Японії.....	12
1.3 Механізми регулювання економічних партнерства.....	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПАРТНЕРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ.....	24
2.1. Аналіз поточного стану торговельно-економічного співробітництва між Україною та Японією	24
2.2 Динаміка взаємних інвестицій між Україною та Японією.....	29
2.3 Взаємодія країн у сфері технологій та інновацій	34
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА..	40
3.1 Проблеми та виклики у співпраці	40
3.2 Можливості для розширення партнерства.....	43
3.3 Рекомендації щодо зміцнення економічного партнерства	46
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Формування України як незалежної держави визначило її місце в світовій спільноті. У цьому контексті міжнародна співпраця стала невід'ємною складовою економічної діяльності. Швидкий глобальний розвиток економік змусив країни активніше співпрацювати, що призвело до загального економічного зростання учасників взаємодії. Ця співпраця підвищила міжнародну конкурентоспроможність країн та розширила їх потенціал для подальшого розвитку.

Україна, що має значний природний потенціал, сприятливе географічне положення та значні наукові та інтелектуальні ресурси, стає об'єктом значного інтересу для співпраці, особливо з боку Японії.

Після впровадження в 2016 р. зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, Україна стала привабливішою для японських підприємств з точки зору інвестицій та торгівлі. Японці розглядають торговельне співробітництво з Україною в контексті "ЄС - Україна - Японія". Ця модель розширює можливості економіки нашої країни та є основою для успішної європейської інтеграції.

Відносинам між Україною та Японією особливий характер надає схожість проблем, що виникають через аварії на атомних електростанціях. Спільні виклики та великий науково-інтелектуальний потенціал обох країн підштовхують до співпраці у сферах науки, техніки та інновацій.

Актуальність дослідження зумовлена значним потенціалом обох країн для розширення економічних зв'язків. Формування міцних та тривалих економічних відносин з Японією дозволить Україні розширити ринки збуту, залучити інвестиції для технологічного розвитку, обмінюватися науковими знаннями та створити стабільну основу для довгострокового співробітництва. Наслідками такої співпраці з Японією стануть стимульоване економічне піднесення країни, розширення й удосконалення внутрішньої та міжнародної діяльності, а також покращення життя українців.

Серед вчених, які вивчали проблематику зовнішньоекономічної діяльності України та перспективи її економічних відносин з Японією, можна виділити багатьох: І. Гунченко, С. Козаченко, О. Яблонський, М. Карплюк, В.Мазурач, О. Гетьманчук, та багато інших експертів з економіки та міжнародних відносин.

Мета кваліфікаційної (бакалаврської) роботи полягає у систематизації та аналізі теоретичних та методичних підходів для обґрунтування та визначення перспектив подальшого розвитку та поглиблення економічних відносин між Україною та Японією.

Завдання дослідження полягають у:

1. Визначити поняття економічних відносин між країнами.
2. Дослідити особливості економічних систем України та Японії.
3. Розглянути механізми регулювання міжнародних економічних відносин.
4. Проаналізувати поточний стан торговельно-економічного співробітництва та динаміку взаємних інвестицій між Україною та Японією.
5. Дослідити взаємодію країн у сфері технологій та інновацій.
6. Висвітлити проблеми та виклики у співпраці України та Японії.
7. Окреслити потенційні можливості для розвитку та поглиблення економічних відносин між Україною та Японією.
8. На основі проведеного дослідження розробити пропозиції щодо вдосконалення та посилення співпраці.
9. Сформулювати рекомендації для посилення економічних зв'язків між двома країнами.

Об'єктом дослідження є процес розвитку українсько-японських економічних відносин в сучасному світі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи обґрунтування перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у окресленні потенційних можливостей для розвитку та поглиблення економічних

відносин між Україною та Японією та розробці рекомендацій щодо посилення та розширення економічного співробітництва між Україною та Японією.

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить 50 сторінок, 4 таблиці, 11 рисунків, список використаних посилань з 31 найменування, 1 додаток на 1 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ КРАЇНАМИ

1.1 Поняття економічних відносин між країнами

Економічні відносини між країнами є ключовим елементом сучасної глобальної економіки. Ці відносини включають торгівлю товарами та послугами, потоки інвестицій, фінансові операції та інші форми економічної взаємодії. Дослідження цього явища допомагає зрозуміти механізми взаємодії країн на міжнародному рівні та їх вплив на економічний розвиток.

Спочатку досліджуємо сутнісну характеристику поняття «міжнародні економічні відносини» - (МЕВ) як економічної категорії. Сьогодні вітчизняні та іноземні науковці по-різному трактують це поняття. Дослідження як теоретичних так і практичних основ МЕВ висвітлені в наукових працях іноземних та вітчизняних економістів: Горбач Л.М, Козик В.В, Даниленко Н.Б., Кушнір Н.О., Garrett W Brown, Alistair McMillan, Iain McLean та ін. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення поняття міжнародні економічні відносини

Автор	Визначення
Горбач Л.М., Плотніков О.В.	Система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, відповідними суб'єктами господарювання, особлива форма діяльності, що базується на міжнародному поділі праці.
Химинець В.В., Кушнір Н.О.	Відносини, які виникають та існують між людьми з різних країн із приводу виробництва, обміну і споживання товарів, послуг та ідей на основі міжнародного поділу праці, в умовах безмежності людських потреб і обмеженості ресурсів.
Короткий Оксфордський словник політики та міжнародних відносин	Сфера міжнародних економічних відносин зосереджена на наслідках економічної взаємодії між країнами та політиці, яка впливає на ці взаємодії та їхні економічні результати. Взаємодії включають торгівлю товарами, послугами, активами та технологіями.
Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б.	Господарські зв'язки між державами, регіональними об'єднаннями, підприємствами, фірмами, установами, юридичними та фізичними особами для виробництва і обміну товарів і послуг, матеріальних та фінансових ресурсів.

Джерело: складено автором на основі [2; 10; 13; 30]

Отже, проаналізувавши різні джерела, можемо сформулювати власне узагальнення визначення: «Міжнародні економічні відносини» - це система економічних зв'язків між країнами, яка включає торгівлю товарами і послугами, інвестиції, фінансові операції та інші форми співпраці і взаємодії між національними економіками. Це поле дослідження охоплює аналіз економічних політик країн, міжнародні угоди та торгові відносини між ними.

Сучасні міжнародні економічні відносини відображають широкий спектр взаємодій та впливів між різними країнами у сучасній глобальній економіці, які продовжують еволюціонувати у відповідь на змінні умови світової економічної системи. Отже доцільно визначити основні характеристики сучасних МЕВ:

- Глобалізація. Сучасні міжнародні економічні зв'язки стали більш глибокими та широкими завдяки глобалізації. Компанії, люди та країни зв'язані економічно на рівні світового ринку.
- Торгівля та інвестиції. Зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій стало характерною рисою сучасних економічних зв'язків. Це сприяє обміну товарами та послугами, а також розвитку економік через інвестиції.
- Технології та інновації. Розвиток технологій стимулює міжнародну співпрацю та обмін знаннями та інноваціями між країнами.
- Фінансові потоки. Міжнародні фінансові ринки стали більш пов'язаними, що призвело до значного зростання міжнародних фінансових потоків.
- Геополітичний вплив. Економічні відносини між країнами також визначають геополітичний ландшафт, впливаючи на міжнародні конфлікти, стратегічні партнерства та міжнародну безпеку.
- Міжнародні угоди та організації. Роль міжнародних угод та організацій (таких як СОТ, Міжнародний валютний фонд, світові банки тощо) стає все більш важливою у забезпеченні економічної стабільності та співпраці між країнами.

Міжнародні економічні відносини проявляються на різних рівнях економічної системи. Більшість науковців класифікують їх на макро-, мета- та

мікрорівні. Макрорівень охоплює діяльність держав та міжнародних організацій, метарівень відображає міжнародні зв'язки на рівні галузей та регіонів, а мікрорівень зосереджений на взаємодії між окремими компаніями та підприємствами різних країн. Рівні міжнародних економічних відносин також розглядаються з огляду на ступінь розвитку співпраці між учасниками, тривалість угод та загальний рівень взаємного впливу економік.

Таким чином, виділяють чотири основних рівні взаємодії міжнародних економічних відносин [8]:

1. Міжнародні економічні контакти – це спрощені, індивідуальні, випадкові економічні зв'язки, які мають тимчасовий характер і регулюються переважно окремими угодами. Такі зв'язки характерніші для юридичних та фізичних осіб.
2. Міжнародна економічна взаємодія – це складні, стійкі економічні зв'язки між суб'єктами міжнародних економічних відносин, що базуються на міжнародних економічних угодах і договорах, існують протягом тривалого періоду часу.
3. Міжнародне економічне співробітництво – це міцні й тривалі кооперативні зв'язки, що ґрунтуються на спільних, наперед визначених і затверджених цілях, зафіксованих у довгострокових економічних договорах і угодах. Цей рівень передбачає партнерство між суб'єктами міжнародних економічних відносин.
4. Міжнародна економічна інтеграція – це вищий рівень розвитку міжнародних економічних відносин, який характеризується переплетенням економік різних країн та впровадженням спільної державної політики як у взаємних економічних відносинах, так і відносинах з третіми країнами.

Кожен вищий рівень не є протилежністю для нижчого, а представляє собою розвинуту і уточнену версію попереднього. Тобто, вищий рівень включає в себе основні характеристики та ознаки нижчого рівня.

Оскільки країни стикаються зі складними викликами та можливостями, що виникають на міжнародному рівні, їхні взаємини в галузі торгівлі, інвестицій та

політичних відносин мають вирішальне значення для глобального економічного розвитку. В даному контексті розуміння факторів, що впливають на ці відносини, виявляється критично важливим для аналізу їхньої природи, динаміки та наслідків. В цьому контексті розглянемо ключові фактори, що формують та визначають економічні відносини між країнами, а також їхні взаємодії на різних рівнях та у різних сферах:

- Торгівля та інвестиції. Обсяги торгівлі товарами та послугами, а також рівень інвестицій між країнами визначають ступінь їхньої економічної взаємодії.
- Політичні відносини. Стосунки між країнами, політичні конфлікти чи співпраця можуть впливати на обсяг та напрямок економічних взаємин.
- Валютні курси та фінансові ринки. Зміни в обмінних курсах валют, фінансові кризи або стан фінансових ринків можуть впливати на торгівлю та інвестиції між країнами.
- Технологічний прогрес. Рівень технологічного розвитку країн впливає на їхню конкурентоспроможність та сприяє обміну знаннями та інноваціями.
- Регулятивна політика. Податкова політика, митні тарифи, торговельні угоди і правила регулювання можуть визначати умови торгівлі між країнами.
- Соціокультурні чинники. Культурні особливості та соціальні цінності також можуть впливати на економічні відносини, включаючи споживчі вподобання та стереотипи.
- Геополітичне середовище. Географічне розташування країн, їхнє членство у міжнародних організаціях та політичні блоки також можуть впливати на їхні економічні відносини.

Отже, економічні відносини між країнами відіграють ключову роль у сучасному світі. Розуміння цих відносин важливо для аналізу глобальних тенденцій та розробки стратегій співпраці між країнами. Дослідження цієї теми

надає можливість краще зрозуміти складні механізми економічної взаємодії та сприяє розвитку ефективних стратегій співпраці.

1.2 Особливості економічних систем України та Японії

Економічна система є механізмом, що забезпечує виконання та узгодження економічних інтересів різних учасників економічних відносин. Це спосіб організації економічної взаємодії та відносин для задоволення різноманітних потреб на різних рівнях.

Економічна система України є складною та різнобічною, втілюючи в собі широкий спектр складових, які впливають на її функціонування та розвиток. Зрозуміння цієї системи вимагає аналізу різноманітних аспектів, від промислових галузей та сільського господарства до фінансової та торговельної діяльності. Розглянемо особливості економічної системи України, щоб отримати більш повне уявлення про її функціонування та потенціал:

1. Ринкова орієнтація. Після отримання незалежності в 1991 році, Україна перейшла до ринкової економіки, але цей процес не завершено повністю, і існують елементи державного регулювання в економіці.
2. Залежність від сировинних ресурсів. Україна має значні природні ресурси, такі як чорноземи, вугілля, залізна руда та інші. Проте, економіка країни значною мірою ґрунтується на експорті цих сировинних матеріалів, що робить економіку України вразливою до змін цін на світових ринках.
3. Велике сільськогосподарське виробництво. Сільське господарство в Україні відіграє значну роль, особливо у вирощуванні зернових культур, олійних насіннь, овочів та іншої продукції, але йому загрожує проблема низької ефективності та відсталості у використанні сучасних технологій.
4. Індустріалізація та важка промисловість. Важка промисловість, така як машинобудування та металургія, забезпечує значний внесок у виробництво. Однак, застарілі технології та нестабільність на ринках можуть гальмувати розвиток цих галузей.

5. Трудові ресурси. В Україні є значна кількість кваліфікованої робочої сили, але недостатність можливостей для розвитку та відсутність стабільності в економіці призводять до масової міграції фахівців за кордон.

6. Експортна орієнтація. Значна частина виробленої продукції спрямована на експорт, особливо у сільському господарстві та промисловості. Великий обсяг експорту позитивно впливає на економіку, але економічна залежність від експорту може зробити країну вразливою до змін у світовій економіці. Наприклад, весною 2023 року ряд європейських країн заборонили ввезення українського зерна на свою територію. За оцінками голови аналітичного департаменту Concorde Capital Олександра Парація, обмеження може скоротити експорт «аграрки» на 15%. Для України та пересічного українця це значні збитки. Це і втрата робочих місць, і падіння курсу гривні через зниження доходів від агроекспорту.

7. Фінансові труднощі. Високий державний борг, інфляція та нестабільність на фінансовому ринку можуть стримувати інвестиції та розвиток бізнесу.

8. Потенціал для інновацій. Розвиток сектору ІТ та науково-дослідних робіт може сприяти модернізації економіки, але недостатнє фінансування та відсутність стимулів для інновацій можуть бути перешкодою для розвитку цих галузей.

Для розуміння структури економічної системи України, розглянемо ВВП за секторами економіки станом на 2023 рік. ВВП на душу населення в Україні становить 155,3 тис. грн.

Серед секторів найбільшу частку української економіки складають: податки на продукти - 12.9% (непрямі податки, напр. ПДВ, акцизний податок, митні збори), оптова та роздрібна торгівля - 12,6%, переробна промисловість – 8,3%, сільське/лісове/рибне господарство - 7,4% та ще 4,9% принесли операції з нерухомим майном (рисунок 1.1).

Можна зробити висновок, що близько 70% ВВП України складають послуги. Це свідчить про те, що ми є країною, орієнтованою на торгівлю та

надання послуг. Однак, на жаль, частка промислового виробництва у нашому ВВП залишається вкрай низькою.

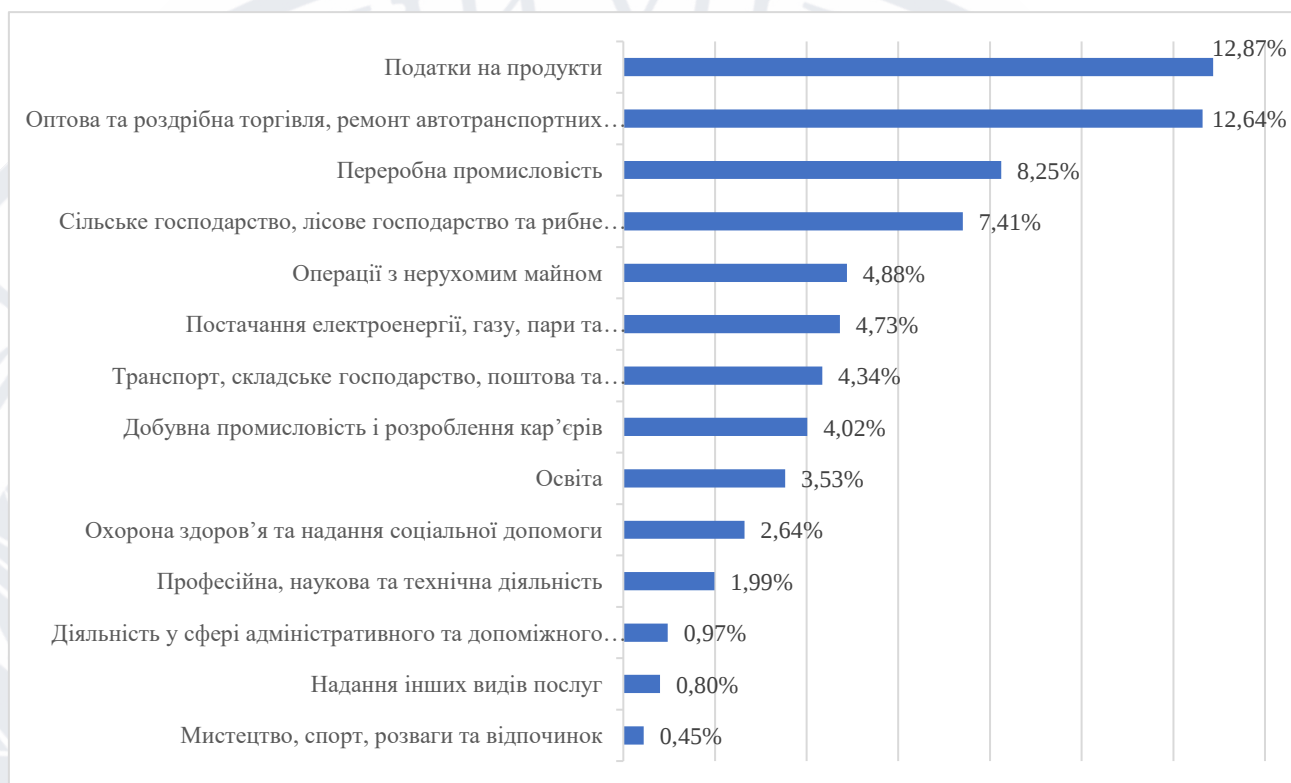

Рисунок 1.1 – Розподіл валового внутрішнього продукту (ВВП) в Україні у 2023 р., за галузями

Джерело: складено автором на основі [11]

Згідно даних НБУ, економіка України в 2022 році скоротилася приблизно на 29%. Основна причина цього – повномасштабне вторгнення росії, яке завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Але Україні з стабільною економікою було складно і до війни: хронічний торговельний дефіцит, сировинна структура економіки і величезний державний борг, для обслуговування якого країна брала нові позики.

У 2023 році реальний валовий внутрішній продукт України зріс на 5,3% у порівнянні з 2022 роком. Незважаючи на відновлення, ВВП все ще приблизно на чверть нижчий, ніж у 2021 році. У першому кварталі 2023 року ВВП ще знижувався, але зростав протягом наступних трьох кварталів. Для порівняння, у

2013 році ВВП України становив 190 мільярдів доларів. Наразі ми фактично повернулися до цього рівня, тобто відкотилися на десять років назад.

Зовнішній борг України грає важливу роль у її економічній системі. Станом на кінець 2023 державний борг України вийшов на новий історичний рекорд — 5,52 трлн грн або 145,32 млрд дол. Обсяг валового зовнішнього боргу України за 2023 рік збільшився до 148,6 млрд дол. США (рис. 1.2).

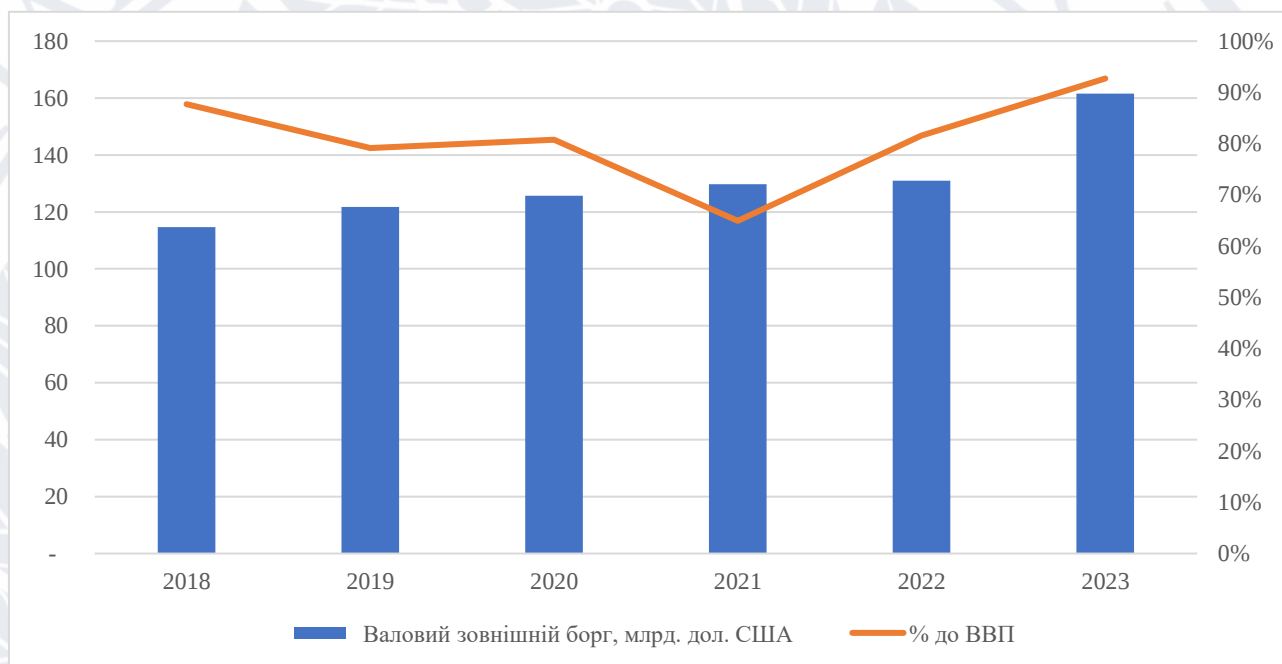

Рисунок 1.2 – Динаміка зовнішнього боргу України та % до ВВП за 2018-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [20]

Частка зовнішнього боргу у відношенні до ВВП, процентні ставки, строковість платежів і умови погашення чинять фінансовий тиск та впливають на здатність країни виконувати свої фінансові зобов'язання (рис. 1.2).

Національна система економічних відносин в умовах інтернаціоналізації господарських зав'язків та розвитку глобалізації та інтеграції долучається до системи МЕВ, метою функціонування якої є регулювання процесу суспільного відтворення в межах світового простору, що відбувається в умовах міжнародного поділу праці, фрагментації глобальних виробничо-збутових

ланцюгів створення вартості, спеціалізації, прискореного руху прямих іноземних інвестицій та посилення конкуренції.

Тому надзвичайно важливо вже готуватися до повоєнної відбудови, де головним суб'єктом має бути Україна (а не партнери-кредитори), а головною політикою — економічна політика українського уряду.

На тлі сучасних викликів та труднощів, які впливають на багато країн, Японія продовжує залишатися важливим гравцем у світовій економіці. Заслужовуючи на визнання завдяки своєму високому рівню промисловості та технологічних досягнень, країна показала історичний зріст в економічному плані, подолавши складні виклики після війни та досягнувши вражаючого рівня розвитку. Такий успіх обумовлений поступовою та послідовною стратегією перебудови, яка забезпечила Японії місце однієї з ключових промислових держав у світі.

Економічне диво, яке спостерігалось в Японії протягом післявоєнного періоду, визнане як один із найбільш вражаючих прикладів економічного відродження у світовій історії. Цей період, який зазвичай охоплює 1950-1970-і роки, характеризувався вражаючим економічним зростанням, індустріалізацією та розвитком японської промисловості [26].

Після Другої світової війни Японія швидко відновилася завдяки програмам відновлення, фінансовій допомозі від США та сприятливим урядовим політикам. Країна активно розвивалася в галузі промисловості, зосереджуючи увагу на виробництві сталі, автомобілів, електроніки та високотехнологічних товарів. Японія стала важливим гравцем на міжнародному ринку завдяки активному експорту. Унікальні моделі управління, такі як "Lean Manufacturing", принципи "Kaizen" та система "Just-in-Time", дозволили підвищити ефективність виробництва та підвищити якість продукції.

Результатом "економічного чуда" було підвищення рівня життя населення та значний соціально-економічний розвиток країни, який можемо спостерігати через позитивну динаміку ВВП (рис. 1.3).

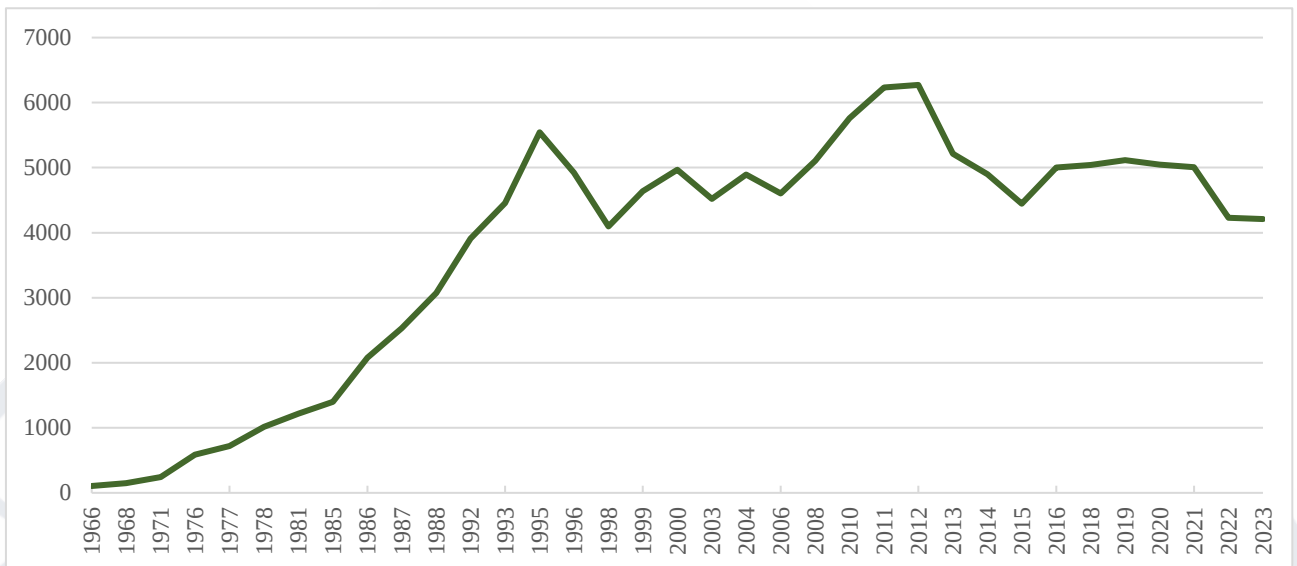

Рисунок 1.3 – Динаміка ВВП Японії за 1996-2023 рр., млрд. дол США

Джерело: складено автором на основі [8]

Але не поглиблюючись в історичні чинники становлення ефективної економічної системи Японії, варто розглянути її сучасні особливості, а також виділити схожості та відмінності порівняно з українською економічною системою.

Характерною особливістю японської економіки є висока гнучкість у впровадженні структурних змін. Це сприяло поступовому злиттю економічного простору великих корпорацій, таких як «Mitsubishi», «Mitsui», «Sanwa», «Sumitomo», «Dai-ichi Kangyo», «Fuji», та більш малих і середніх за розмірами підприємств. Ці трансформації сприяли підвищенню конкурентоздатності Японії на міжнародній арені. Електроніка - ще одна ключова галузь для японської економіки. Компанії, такі як Sony, Panasonic, Toshiba, забезпечують світ електронікою високої якості: телевізори, смартфони, комп'ютери тощо.

У зв'язку з обмеженістю природних ресурсів, Японія активно проводить науково-технічну політику, що є ключовим фактором у сприянні росту економіки та підвищенні міжнародної конкурентоспроможності. Країна вважається лідером у високих технологіях та інноваціях. Швидке впровадження результатів науково-дослідницьких робіт у виробництво, проведення заходів прикладних досліджень — ключові риси Японії.

Навіть при невеликих темпах економічного зростання, характерних для японської економіки, просуванню концепції четвертої промислової революції не заважали. Стратегічним пріоритетом науково-технічного розвитку країни є реалізація концепції суспільства, що базується на технологіях Інтернету речей, аналізу великих обсягів даних та штучного інтелекту.

Головний акцент у науково-технічному розвитку країни, згідно з М. Хамагуті, головою управління з науки та техніки Японії, зберігається на втіленні концепції суспільства, що базується на технології Інтернету речей, великих обсягах даних та штучному інтелекті.

Витрати на дослідження та розробки за даними Світового банку у 2020 р. становили 3,26 % ВВП що є досить непоганим показником за весь період з 1996 р. (рис. 1.4).

Рисунок 1.4 – Витрати на дослідження та розробки Японії 1996-2020 рр.,
% до ВВП

Джерело: складено автором на основі [5]

Значною особливістю фінансування НДДКР є те, що держава не виступає єдиним та основним учасником в цьому процесі. Головну частку відіграють приватні компанії. Проте влада активно впливає на науково-технічну політику країни. У системі інновацій в Японії існують проблеми, такі як низький обсяг

фундаментальних досліджень (університети не мають значного впливу), а також нестача розвитку венчурного фінансування.

Зважаючи на історію розвитку економічного простору Японії, її модель сформувалася як орієнтована на експорт. Ще на початковому етапі свого "економічного дива" Японія використовувала експорт для оплати імпорту. Проте з часом ця стратегія, у поєднанні з реіндустріалізацією, дозволила країні зайняти провідні позиції у світовій економіці в галузях електроніки, інформаційних технологій та виробництва передових матеріалів.

Узагальнюючи вище проаналізовану інформацію, ми провели порівняльний аналіз основних аспектів економічних систем Японії та України (ДОДАТОК А).

Також дуже цікавим та важливим аспектом економіки Японії є підтримка низького курсу йени, спрямована на забезпечення привабливості експортних товарів для західних ринків. Україна також має досить низький курс гривні, але стабільність йени є перевагою, якої, на жаль, не можна відзначити в національній валюті. Для успішного використання цієї переваги важлива висока частка експорту, переважно готової продукції, у структурі економіки [23].

Узагальнюючи висловлене, особливості економічних систем Японії та України виявляють різні підходи та умови. Японія, здобула визнання завдяки унікальній економічній системі, яка поєднує старовинні цінності з передовими технологіями, з високим рівнем технологічних інновацій та великим акцентом на експорт, має стійку фінансову систему та сильний бізнес-сектор, підтриманий розробками високотехнологічних галузей. Україна, з іншого боку, залежить від сільського господарства та традиційних промислових галузей, але стикається із складними економічними та політичними факторами, які стримують її розвиток.

1.3 Механізми регулювання економічних партнерства

Глобалізація господарського життя, зростаюча взаємозалежність між країнами та стикання з глобальними проблемами зумовлює потребу в активному

та обґрунтованому регулюванні світової економіки. Особлива важливість регулювання міжнародних економічних відносин стала очевидною після Другої світової війни, коли десятиріччя після конфлікту внесли кардинальні зміни у світову економічну систему. Цей період ознаменував початок нової епохи розвитку, де відбувається перетворення її інституціональних засад. Національні економіки поступово втрачають можливість самостійного розвитку та все активніше входять у глобальний економічний простір з уніфікованою системою регулювання.

Механізм регулювання міжнародних економічних відносин є системою принципів, інструментів, методів та норм, що визначають управління економічними зв'язками між суб'єктами міжнародних економічних відносин.

Об'єктом регулювання є економічні зв'язки між суб'єктами різних країн.

Учасниками регулювання є різні учасники міжнародних економічних відносин: міжнародні організації, держави, компанії, приватні особи, громадські установи.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності регулюють її шляхом укладання різноманітних угод і договорів, пов'язаних з міжнародними економічними відносинами. Вони встановлюють правовий контекст, на основі якого будуються економічні відносини між урядами та фізичними чи юридичними особами [9].

Області регулювання МЕВ можна розділити на макроекономічні (включають ставки відсотків, валютний курс, торговельний режим тощо) та мікроекономічні (включають податки на імпорт конкретних товарів у певних сферах, регулювання цін на експорт та імпорт тощо [14].

Роль держави в регулюванні міжнародних економічних зв'язків можна розглядати у двох аспектах. У широкому сенсі, це вплив уряду на економіку загалом, а у вузькому — реалізація зовнішньоекономічної політики.

Національна складова регулювання передбачає цілеспрямований вплив держави на зовнішньоекономічні відносини. Характер цього впливу залежить від

багатьох факторів, таких як рівень розвитку та масштаби національної економіки, її інтеграція у світове господарство та інші.

Характер впливу держави на розвиток міжнародних економічних відносин можна розглядати у двох формах. Перша - нейтральний підхід, коли держава не заохочує або не накладає жодних бар'єрів, обмежень, але здійснює контроль та формує статистику щодо експорту та імпорту. Друга - це встановлення різних видів обмежень, таких як контроль над обсягами експорту, імпорту товарів, обмеження руху послуг тощо.

До основних складових зовнішньоекономічної політики входять такі елементи: торговельна стратегія, валютна політика та політика щодо іноземних інвестицій.

Політика залучення іноземних інвестицій спрямована на створення сприятливої атмосфери для залучення зарубіжного капіталу. Вона зазвичай ґрунтується на таких важливих аспектах:

- посилення технологічного розвитку та подолання технологічного відставання;
- вплив на зовнішню торгівлю.

Однак, окрім об'єктивних чинників, державна політика має значний вплив на створення сприятливого середовища для залучення іноземного капіталу. Ця політика може використовувати як прямі адміністративні заходи, так і різноманітні економічні інструменти. Прямі адміністративні заходи визначають правила залучення іноземного капіталу, його фінансування, систему гарантій, пріоритетні напрямки та умови для іноземного інвестування. Щодо економічного стимулювання, до нього відносяться фіскальні заходи, такі як податкові, інвестиційні пільги та інші інструменти [8].

Сучасні торговельні домовленості, які укладаються між промислово розвиненими та країнами, що розвиваються охоплюють широкий спектр регульованих процесів та відображаються у різних форматах. За своїм змістом та значенням вони поділяються на дві основні групи: торговельні договори, що встановлюють ключові принципи та формують правову основу для економічних

зв'язків між країнами, і торговельні угоди, які регулюють окремі аспекти економічних взаємодій, такі як товарообіг та платіжні операції.

Принципи регулювання міжнародної економічної взаємодії поділяються на основні та особливі. Основні принципи: принцип ефективності у використанні ресурсів, принцип взаємовигідної співпраці, принцип суверенітету держави щодо внутрішніх і зовнішніх справ, а також принцип невтручання відносно внутрішніх справ інших держав. Особливі принципи: принцип захисту власного ринку (протекціонізму) і принцип вільної торгівлі [10].

Отже можна виділити такі основні методи регулювання МЕВ (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Основні методи регулювання МЕВ

Міжнародні організації	Укладення багатосторонніх або двосторонніх угод з міжнародними організаціями, таких як Угода про зони вільної торгівлі або членство у Всесвітній торговельній організації, спрямовані на створення правил і політик для регулювання та полегшення міжнародної торгівлі.
Міжнародні фінансові установи	Робота з міжнародними фінансовими установами, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ) або Світовий банк, для надання фінансової допомоги, підтримки економічного розвитку та вирішення фінансових криз.
Дипломатичні відносини	Регулювання міжнародних економічних відносин також здійснюється через дипломатичний шлях, за допомогою переговорів, дипломатичних місій та міжнародних зустрічей для вирішення спірних питань і укладення угод.
Валютна політика	Укладення валютних угод або участь у валютних альянсах для стабілізації курсів валют та забезпечення фінансової стабільності.
Міжнародні правові відносини	Створення та дотримання міжнародних правових норм, які регулюють міжнародні економічні відносини, включаючи угоди про торгівлю, інвестиції та правила конкуренції.

Джерело: складено автором на основі [9; 10]

Важливість ефективних механізмів регулювання полягає в забезпеченні стабільності та розвитку умов для взаємовигідної співпраці між країнами, забезпечуючи економічний зріст та стійкість в глобальному масштабі.

Висновки до розділу 1

Отже, економічні відносини між країнами є ключовим елементом сучасної глобальної економіки. Сучасні міжнародні економічні відносини відображають широкий спектр взаємодій та впливів між різними країнами у сучасній глобальній економіці, які продовжують еволюціонувати у відповідь на змінні умови світової економічної системи. Визначено основні характеристики сучасних МЕВ: глобалізація, зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій, розвиток технологій та інновацій, значний зріст міжнародних фінансових потоків, вплив геополітичних чинників, роль міжнародних угод та організацій у забезпеченні економічної стабільності та співпраці між країнами.

Дослідження особливостей економічних систем України та Японії показало, що Україна має перехідну економіку з великою роллю держави, високим рівнем корупції та значною залежністю від сировинного експорту. Економіка Японії, навпаки, розвинена і технологічно просунута, з активною державною підтримкою стратегічних галузей. Японія має стабільну політичну систему та високий рівень життя, але стикається з проблемами старіння населення та державного боргу. Україна має потенціал у високотехнологічних галузях, але його реалізація стримується політичною невизначеністю та недосконалою правовою системою.

Система механізмів регулювання міжнародних економічних відносин включає різноманітні аспекти, починаючи від макроекономічних факторів, таких як валютний курс, і завершуючи мікроекономічними впливами на конкретні товари та послуги.

Структура регулювання включає участь різних суб'єктів, таких як міжнародні організації, держави, підприємства, які формують політику і умови для міжнародної економічної взаємодії. Важливість ефективних механізмів регулювання полягає в забезпеченні стабільності та розвитку умов для взаємовигідної співпраці між країнами, забезпечуючи економічний зріст та стійкість в глобальному масштабі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПАРТНЕРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

2.1 Аналіз поточного стану торговельно-економічного співробітництва між Україною та Японією

Зростаюча взаємозалежність світових економік надає значущості аналізу торговельно-економічних відносин між Україною та Японією. Поглиблене дослідження цих зв'язків дозволяє виявити основні сфери співпраці, виробити стратегії спільного розвитку та ідентифікувати можливості для підвищення обсягів торгівлі та інвестицій.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну призвело до порушення логістичних ланцюгів та різкого зростання вартості доставки товарів і як наслідок обсяг торгівлі між Україною та Японією у 2022 році був різко скорочений. Це скорочення становило майже половину (-52%), зменшившись до 761,1 млн дол. Японія відступила на 5 місце серед країн Індо-Тихоокеанського регіону та опустилася на двадцять восьме місце у світі за обсягами торгівлі з Україною.

До 2022 року двостороння торгівля товарами та послугами між Україною та Японією показувала стійку позитивну динаміку, сягнувши обсягу у 1589,66 млн дол. (рис. 2.1).

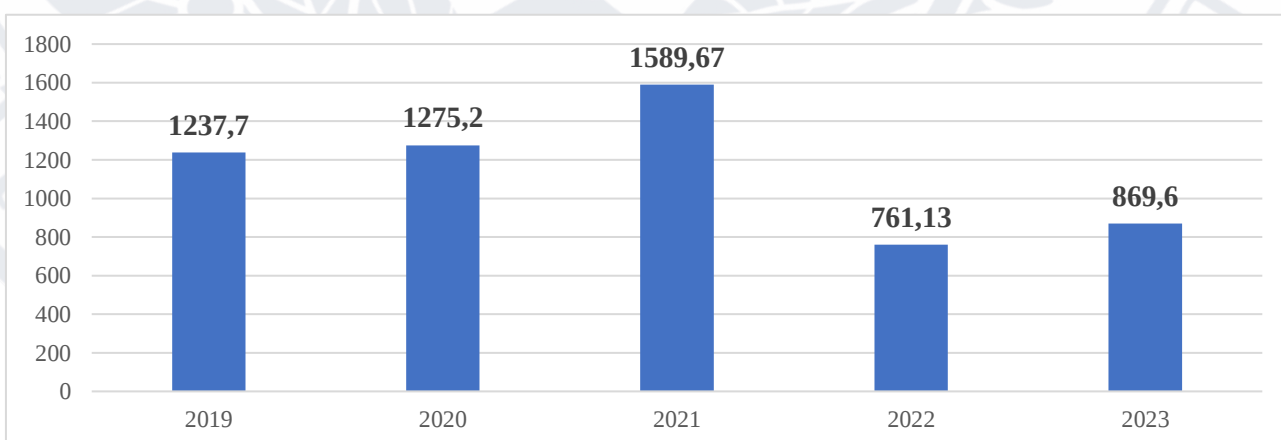

Рисунок 2.1 – Динаміка торгівлі товарами за 2019-2023рр., млн дол. США

Джерело: складено автором на основі [23]

Ця торгівля складалася з експорту українських товарів та послуг на суму 359,89 млн дол. і імпорту товарів і послуг з Японії на суму 1229,77 млн дол. Це свідчить про значний обсяг торговельної взаємодії між двома країнами.

У 2023 році спостерігалось відчутне оживлення торговельно-економічних зв'язків між Україною та Японією. У 2023 році обсяг торгівлі лише товарами (без урахування послуг) досяг 869,6 млн дол., що відповідає збільшенню на 16%.

У січні-грудні 2021 року обсяг двосторонньої торгівлі товарами досяг 1574,1 млн дол., що стало найвищим показником протягом останнього десятиліття. Значне зростання було відзначено, перш за все, завдяки збільшенню українського експорту в Японію майже вдвічі до 347,24 млн дол.

Також імпорт товарів з Японії в Україну у 2021 досягнув рівня у 1226,77 млн дол. (рис. 2.2).

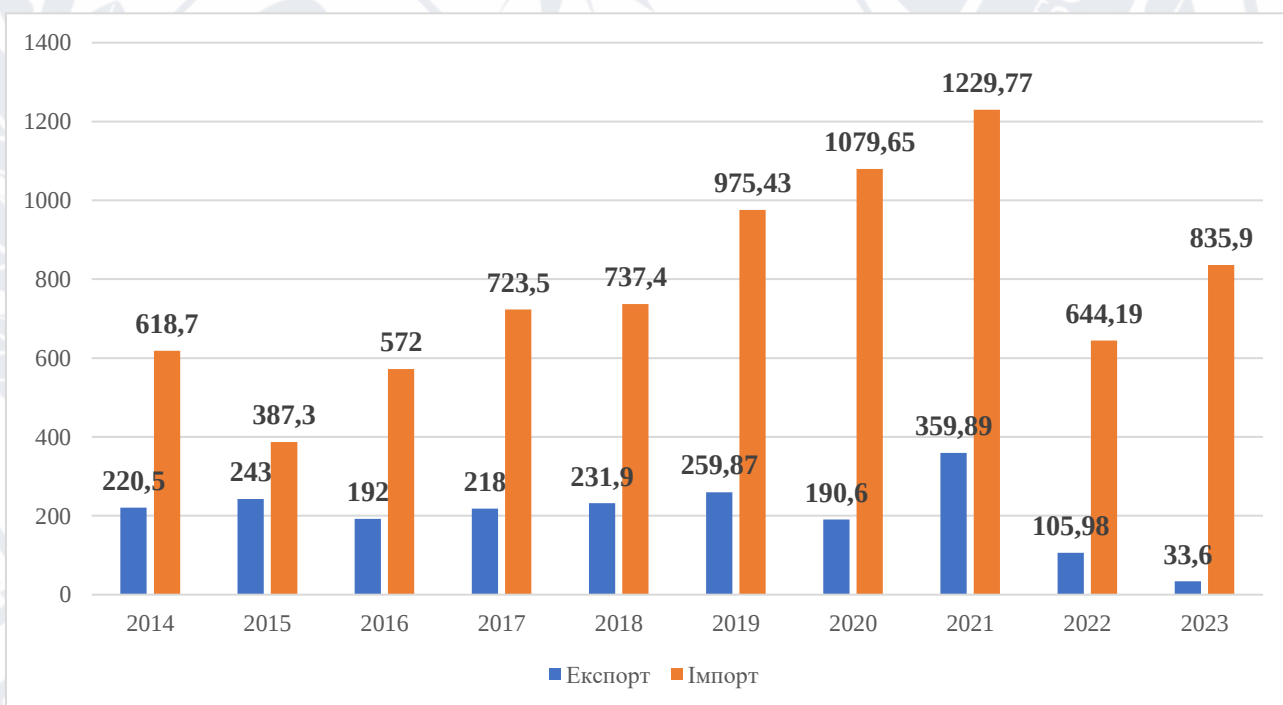

Рисунок 2.2 – Динаміка двосторонньої торгівлі товарами і послугами за 2014-2023рр., млн дол. США

Джерело: складено автором на основі [23]

У 2022 році ж імпорт та експорт зменшився до 644,19 млн дол. та 105,98 млн дол. відповідно.

В свою чергу в 2023 відбулось часткове відновлення імпорту до 835,9 млн дол. (+29,8% порівняно з 2022 роком), а показник експорту зменшився до історичного мінімуму - 33,6 млн дол.

Основні статті експорту за 2023 рік: 37% (12,5 млн дол.) припадають на кукурудзу, 20% (6,7 млн дол.) - на алюміній необроблений, 10% (\$3,2 млн дол.) - на руди і концентрати титанові, а 7% (2,3 млн дол.) - на водень, інертні гази та інші неметали.

Поступове збільшення обсягу імпорту товарів з Японії в Україну супроводжується стабільністю його структури. При цьому збільшення обсягів імпорту відбувається, переважно завдяки підвищенню продажів японських автомобілів та електронних пристроїв на українському ринку.

У розрізі імпорту: 63,0% (530,7 млн дол.) відводиться на автомобілі, 3% (\$27,2 млн.) - на прилади та пристрої для використання у медицині, хірургії, стоматології або ветеринарії, 3% (22,2 млн дол.) - на частини та пристрої транспортних засобів, а 1,0% (11,2 млн дол.) - на лікарські засоби дозовані або фасовані для роздрібної торгівлі.

У контексті світової торгівлі більша частина експортованих товарів з України японськими корпораціями не спрямовується в Японію, а йде до країн Південно-Східної Азії, ЄС, Африки та Китаю. Додатково до експорту в Японію, японські компанії експортують товари з України до інших країн, і цей обсяг за 12 місяців 2022 року склав понад 450 млн дол. Наприклад, Japan Tobacco Ukraine регулярно експортує тютюнові вироби у 13 країн світу на суму близько 115 млн дол. щорічно.

Обсяг двосторонньої торгівлі послугами, згідно з Держстатом у січні-грудні 2021, відзначився зростанням на 8,5% і досяг 15,57 млн дол. Експорт послуг виріс на 38,7% порівняно з аналогічним періодом 2020 року, досягши рівня 12,65 млн дол. Споживання японських послуг зменшилося на 62,8% до 2,92 млн дол. США, оскільки було обмежено в'їзд і виїзд туристів в Японію, а також скасовано міжнародні заходи та ділові поїздки.

Більшість торгівлі України з Японією та іншими країнами здійснювалась через морські порти Чорного і Азовського морів. Проте, з кінця лютого 2022 року ці порти припинили свою діяльність через агресію Росії проти України.

Обсяги двосторонньої торгівлі послугами в 2022 році зменшилися через введення обмежень на виїзд до України для громадян Японії. Проте, спостерігалось збільшення надання ділових, транспортних та телекомунікаційних послуг (рис. 2.3).

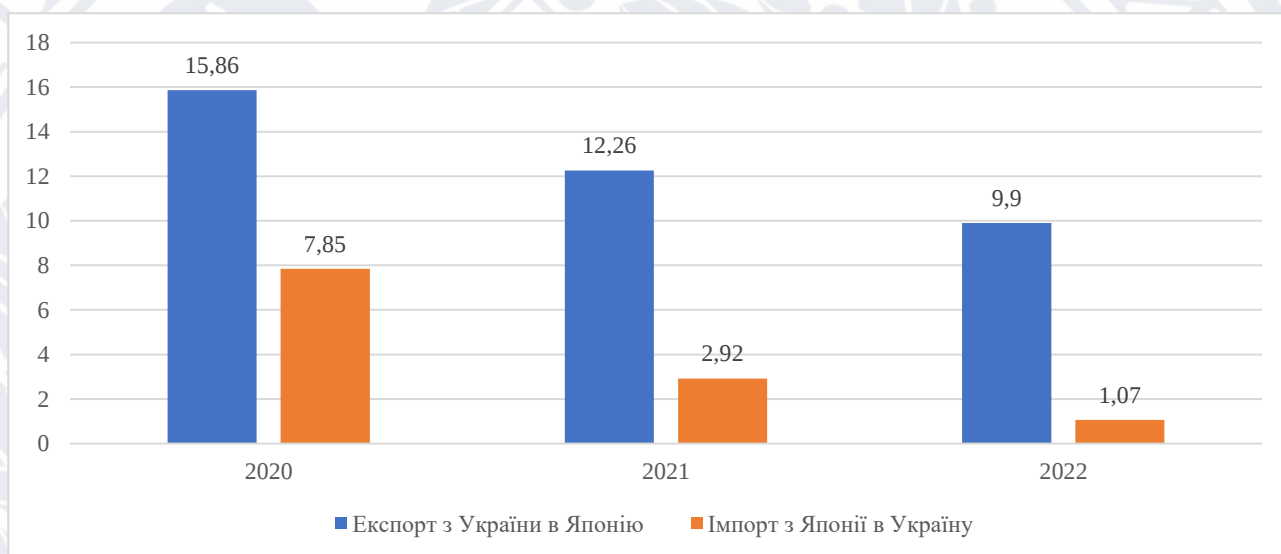

Рисунок 2.3 – Співвідношення імпорту та експорту послуг за 2020-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [23]

За даними митної статистики Міністерства фінансів Японії, в обсязі товарообігу послуг за період 2020-2022 року відбулось зниження на 54%, досягнувши 10,97 млн дол. Порівняно з аналогічним періодом 2021 року, відбулось зменшення українського експорту до Японії на 13%, до 287,02 млн дол.

Щодо експорту, відбулося зменшення на 19%, до 9,9 млн дол. За цей період більшість поставок з Японії становили:

- послуги у сфері телекомунікацій - 29,5%,
- транспортні послуги - 27,6%,
- ділові послуги - 26,7%,

- послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорії - 10,6%,
- інші види послуг – 4,7%.

За структурою українського імпорту за 2022 рік, за даними Міністерства фінансів Японії склали:

- державні та урядові послуг - 28,6%,
- транспортні послуги - 27,7%,
- послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю - 14,5%, а
- ділові послуги – 11,9%.

Основний обсяг імпорту складали роялті, державні урядові послуги і послуги у сфері транспорту.

Отже, основні аспекти співпраці між країнами включають обмін товарів, інвестиції та передачу технологій. Україна експортує до Японії в основному зернові культури, метали, деревину та інші товари. Японія, у свою чергу, вивозить до України автомобілі, машини, техніку, фармацевтику та електроніку.

Обсяги торгівлі та інвестицій є помірними та нестійкими, хоча обидві країни виявляють інтерес до поглиблення співпраці. Основні виклики включають високі мита на українські товари до Японії, обмежену взаємну інформованість щодо можливостей співпраці та відсутність важливих торговельних угод. Ці перешкоди гальмують активізацію обміну товарами, інвестицій та технологій.

Однак існують позитивні тенденції, такі як зацікавленість обох країн у подальшому розвитку співпраці та поглибленні взаємних відносин. За наявності вирішення ключових проблем, можливе збільшення торгівлі та інвестицій, що сприятиме економічному зростанню обох країн та зміцненню їхнього партнерства.

Можемо зробити висновок, що на даний момент торговельно-економічне співробітництво між Україною та Японією є перспективним, але не досягло свого повного потенціалу. Досягнення у цьому напрямку обмежені кількістю угод та обсягами торгівлі між країнами.

2.2 Динаміка взаємних інвестицій між Україною та Японією

Японія, яка є однією з найбільш розвинених країн у світі та третьою за обсягом номінального ВВП, відображає певний інтерес для України. Основна цінність полягає у використанні японських ресурсів для модернізації економіки. Цей інтерес української сторони виявляється у бажанні отримати інвестиції, передові технології, а також у навчанні оптимальним практикам управління бізнесом та державними інституціями. Фактично, такий напрямок співпраці був оголошений ще у Спільній декларації Україна-Японія у 1995 році.

Прямі іноземні інвестиції з Японії, за даними Національного банку України на 31 грудня 2021 року (останнє оновлення 13.01.2023), склали 227,1 млн дол. Це в кілька десятків разів менше, ніж у країн-лідерів за обсягом інвестицій, і становить лише 0,5% від усіх іноземних грошей, укладених в Україну в формі ПІІ. Основна частина цих інвестицій, а саме 95% або 223,0 млн дол., була спрямована у сектор оптової та роздрібної торгівлі та ремонту транспортних засобів (рис. 2.4).

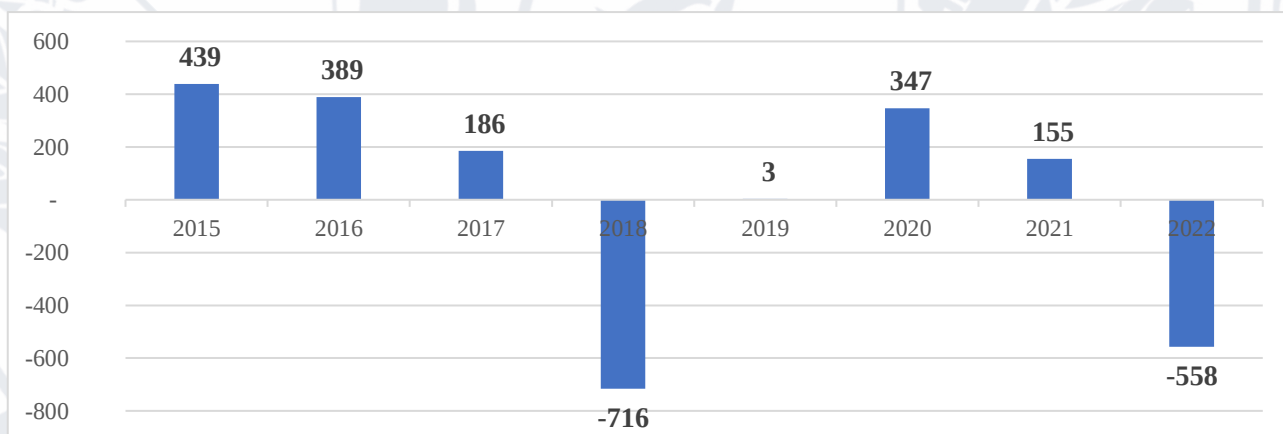

Рисунок 2.4 – Динаміка інвестицій Японії в Україну за 2015-2022рр.,
млн дол. США

Джерело: складено автором на основі [20]

Окрім цих інвестицій, частина японських інвестицій (додатково понад 550 млн дол.) була залучена до України японськими корпораціями через інші країни.

У 2018 та 2022 роках інвестиції мали від’ємний баланс. Це означає, що заборгованість України по виплаті доходів за інвестиційними інструментами

перевищує розмір нових інвестицій від Японії. Розглянемо детальніше структуру прямих інвестицій Японії за 2022 рік (рис. 2.5).

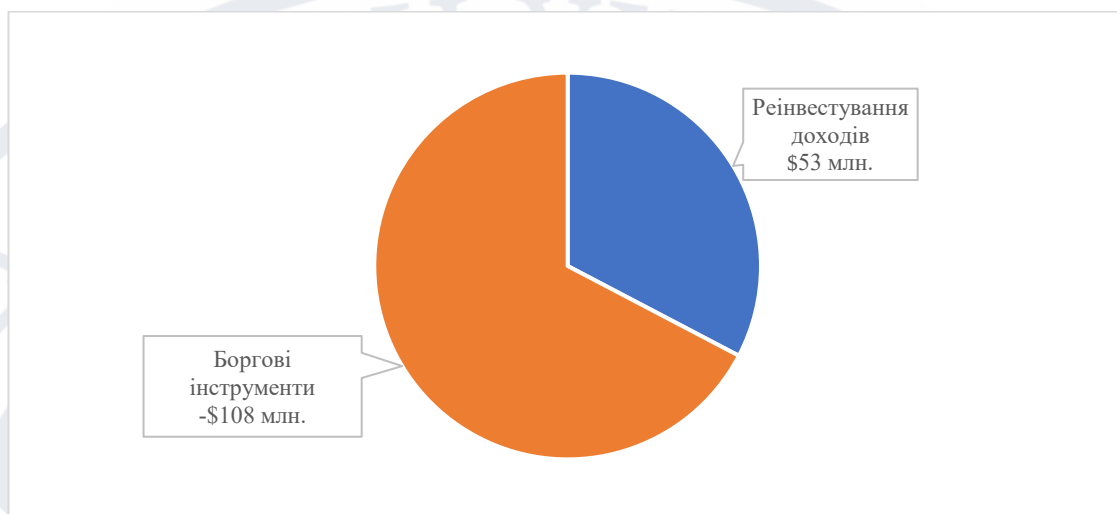

Рисунок 2.5 – Структура інвестицій Японії в Україну за 2022 рік

Джерело: складено автором на основі [20]

Аналізуючи рисунок 2.5, бачимо, що від’ємний баланс виник саме через боргові інструменти інвестицій, що складала -51%. Отже, Україна заборгувала Японії виплату доходів за даними інструментами. І в цьому контексті, нових сум інвестицій не вистачає для покриття цієї заборгованості чи витрат на виплати за ці боргові інструменти.

Найбільший обсяг інвестицій з Японії спрямовано у сферу оптової та роздрібної торгівлі, а також у ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. Цей обсяг становив 222,2 млн дол. США, що складає понад 97% всіх інвестицій. Ці інвестиції спрямовані на розвиток мереж сервісних центрів Тойота, Мазда, Субару та інших. Зокрема, їх реалізують торгові дома «Sumitomo», «Itochu» та «Sojitz». В Україні представлені філії найбільших торговельних домів та компаній, таких як «Mitsubishi», «Sumitomo», «Marubeni», «Itochu», «Sojitz», «Mitsui», «Rakuten Viber». До України також надійшли інвестиції з Японії у сфери сільського, лісового та рибного господарства, будівництва, професійної, наукової та технічної діяльності, а також операцій з нерухомим майном.

В Україні діють заводи японських компаній Yazaki (розташований у Закарпатській області) та Fujikura (розташований у Львівській області), що спеціалізуються на виробництві електричного та електронного обладнання для транспортних засобів. Інвестиції у ці підприємства були здійснені через європейські філії цих компаній, і виробництво спрямоване на ринки країн Європейського Союзу. Крім того, Japan Tobacco Inc., працюючи в Україні з 1993 року, вклала близько 320 млн дол. у розвиток тютюнової фабрики у Кременчуці. Ці інвестиції були зареєстровані через Нідерланди від міжнародної корпорації "Japan Tobacco International", основний офіс якої розташований у місті Женева.

За період з 2018 по 2021 рік частина японських інвестицій була вкладена у агросектор України. Корпорація Sumitomo стала головним акціонером українського АТ "Спектр-Агро", яке має розгалужену мережу представництв і підприємств у всіх регіонах України. Компанія спеціалізується на постачанні сільськогосподарської техніки, засобів хімічного захисту рослин, добрив та іншої сільськогосподарської продукції. У період з 2019 по 2021 рік японська компанія SDG Corp вклала понад 40 млн дол. в український агросектор на будівництво зерносховищ у Таращанському районі Київської області.

Основні японські бізнес-структури, що працюють в Україні: «Сумітомо», «Іточу», «Міцуї», «Марубені», «Міцубісі», «Соджіц».

Японію у контексті України можна розглядати як інвестора та донора одночасно. Японська допомога впродовж тривалого часу стала ключовою складовою їх дипломатії загалом, і не лише відносно України. Під час пандемії COVID-19 цей напрямок діяльності японської дипломатії зміцнився, зокрема стосовно країн Азії.

Доцільно залишати акцент на програмах позик у японській ініціативі Офіційної допомоги розвитку (ODA), які спрямовані на підсилення інвестицій у високоякісну інфраструктуру. Як наслідок, це сприятиме економічному розвитку, що, на думку японської сторони, неможливо без якісної інфраструктури. Ці позики фінансуються Агентством Японської міжнародної співпраці (JICA). Для України буде більш вигідно продовжувати отримувати

тривалу допомогу на розвиток інфраструктури, ніж короткострокову грантову допомогу. Навіть після відкриття у 2018 році офісу Японської агенції з міжнародного співробітництва (JICA) в Києві, що розширило можливості для надання технічної допомоги в рамках програми реформ, заявленої урядом Києва, передбачається, що технічна підтримка Японії для "Суспільного" телебачення триватиме ще не менше кількох років [25].

У 2022 р. у контексті всеохоплюючої солідарності Японії з Україною у протистоянні російській збройній агресії, Уряд Японії прийняв низку рішень щодо фінансової допомоги, яка у 2022 досягла понад \$1,1 млрд. Наприклад, надання Україні фінансової підтримки в рамках «Позики на політику розвитку в сфері екстреного економічного відновлення» на суму \$600 млн, надання Україні екстреної гуманітарної допомоги на суму \$300 млн. Також у Токіо 28 квітня 2022 р було підписано угоду про виділення грантової допомоги за «Програмою економічного та соціального розвитку» (300 млн єн) для зміцнення системи охорони здоров'я шляхом надання діагностичного медичного обладнання для 8 лікарень в Україні.

Також важливо відзначити, що уряд Японії виділив 95 мільйонів доларів США на відновлення України через Програму розвитку ООН, у межах угод, підписаних між партнерами. Співпраця між Україною, Японією та Програмою розвитку ООН вважається результативним прикладом, який сприяє не лише протистоянню ворогам, але й поступовому відновленню зруйнованого. Можна очікувати подальший розвиток цієї співпраці, зокрема відновлення критичної інфраструктури та розвиток сектору послуг.

Японія активно залучає приватний сектор до участі в відновленні України. Незважаючи на військову обстановку, Україна виявляє зацікавленість у розвитку двосторонньої співпраці з партнерськими країнами, зокрема, у присутності українських компаній на міжнародних ринках та реалізації спільних ініціатив. Зазначено, що Міністерство економіки України своїми програмами підтримки бізнесу, такими як "єРобота", викликало інтерес японської сторони. Особливо відзначена ефективність мікрогрантових програм "Власна справа", спрямованих

на розвиток невеликих приватних підприємств в умовах війни. Японія виявила зацікавленість у підтримці цих ініціатив України. А весною 2023 року Японія стала першою країною, яка виділила кошти в розмірі 23 мільйони доларів для покриття воєнних ризиків при інвестиціях в Україну.

Також варто відмітити, що 19 лютого 2024 року відбулася Українсько-японська конференція з економічного розвитку в Токіо під головуванням Д. Шмигала та Ф. Кішіди, участь у якій взяли близько 200 представників, яка призвела до підписання 56 двосторонніх документів, зокрема щодо розвитку торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва. Глави урядів України та Японії узгодили початок переговорів щодо перегляду двосторонньої угоди про заохочення та захист інвестицій та відкриття Офісу JETRO в Україні.

Згідно з планом, Японія збирається надати 160 млн євро для підтримки проектів економічного відновлення України. Серед основних пріоритетів України у цьому контексті визначено підтримку секторів енергетики, житлового господарства, критичної інфраструктури, гуманітарного розмінування та підтримку бізнесу. Зокрема Nippon Export and Investment Insurance (NEXI) планує залучити EUR 1,25 мільярда, Japan Bank for International Cooperation (JBIC) надасть \$150 мільйонів, а Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) внесе близько \$20 мільйонів. Ці кошти будуть використані для відновлення і підтримки різних секторів української економіки.

Також у 2024 році Група "Нафтогаз" уклала меморандуми з японськими компаніями Sumitomo Corporation і Komaihaltec, спрямовані на модернізацію теплових електростанцій (ТЕЦ) та розвиток спільного проєкту у сфері вітрової енергії. Крім того, японська корпорація Sumitomo Corporation (SC) візьме на себе проведення техніко-економічного обґрунтування модернізації систем теплопостачання в Україні за підтримки уряду Японії [19].

Отже, інвестиції Японії в Україну залишаються відносно низькими порівняно з потенціалом, який може бути використаний. Наразі більшість проєктів допомоги спрямовані на відновлення та відбудову економіки у зв'язку з втратами, які спричинила військова агресія росії. Проте, слід звернути увагу на

необхідність сприяти більш активній взаємодії у загальному напрямку, розвиваючи стратегічні партнерства, що сприятимуть збільшенню інвестиційних потоків та сприянню розвитку обох економік. Така взаємодія може стати платформою для спільних проєктів та технологічного обміну, сприяючи стабільному зростанню економічних взаємозв'язків між Україною та Японією у майбутньому.

2.3 Взаємодія країн у сфері технологій та інновацій

Співпраця між Україною та Японією у сфері науково-технічних досліджень є важливим та перспективним напрямом обміну знаннями та інноваціями. Розвиток співпраці між Україною та Японією у науково-технічній сфері має велике значення, зокрема, у втіленні спільних проєктів та проведенні спільних наукових досліджень між науково-дослідними установами обох країн.

Система створення та реалізації науково-технічних маневрів сильно відрізняється між країнами. Залежно від моделі ринку економіки визначає обсяг державного науково-технічного забезпечення. Японія проводить політику ринкової орієнтації. Це означає, що це ринок механізми та цілі суб'єктів господарювання на ринку визначають шляхи науково-технічного розвитку, звідси роль держави в плані стимулювання впровадження результатів НПТ у поточному економічному секторі є сильним обмежений.

Варто зазначити, що Японія останнім часом дещо змінила науково-технічної політики, і на даний час практикує її послідовну реалізацію комплексної політики, першочерговим завданням якої є реалізація структурних змін в японській економіці шляхом запровадження технологічних інновацій¹ в усіх сферах економічного життя.

У Японії втручання в науково-технічну сферу відбувається за стратегією активної участі, при якій між органами державного управління та науково-виробничим сектором існують міцні зв'язки, спрямовані на підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Що стосується України, то з моменту

здобуття незалежності українська наука значно зменшила свій вплив на соціальний та економічний розвиток країни.

У міжнародній практиці використовуються різні показники для оцінки рівня технологічного розвитку. Розглянемо показник наукоємності ВВП, що є характеристикою інноваційної спроможності країни.

Наукоємність ВВП України (витрати на дослідження та розробки у відсотках до ВВП) постійно зменшується – з 0,70% у 2013 році до критично низького рівня 0,29% у 2021 році, з незначним підвищенням до 0,33% у 2022 році. При таких показниках наука в Україні практично перестала виконувати економічну функцію. За оцінками експертів, при наукоємності менше 0,9% ВВП, наука виконує лише пізнавальну функцію, а при рівні нижче 0,3% ВВП – лише соціокультурну (рис. 2.6).

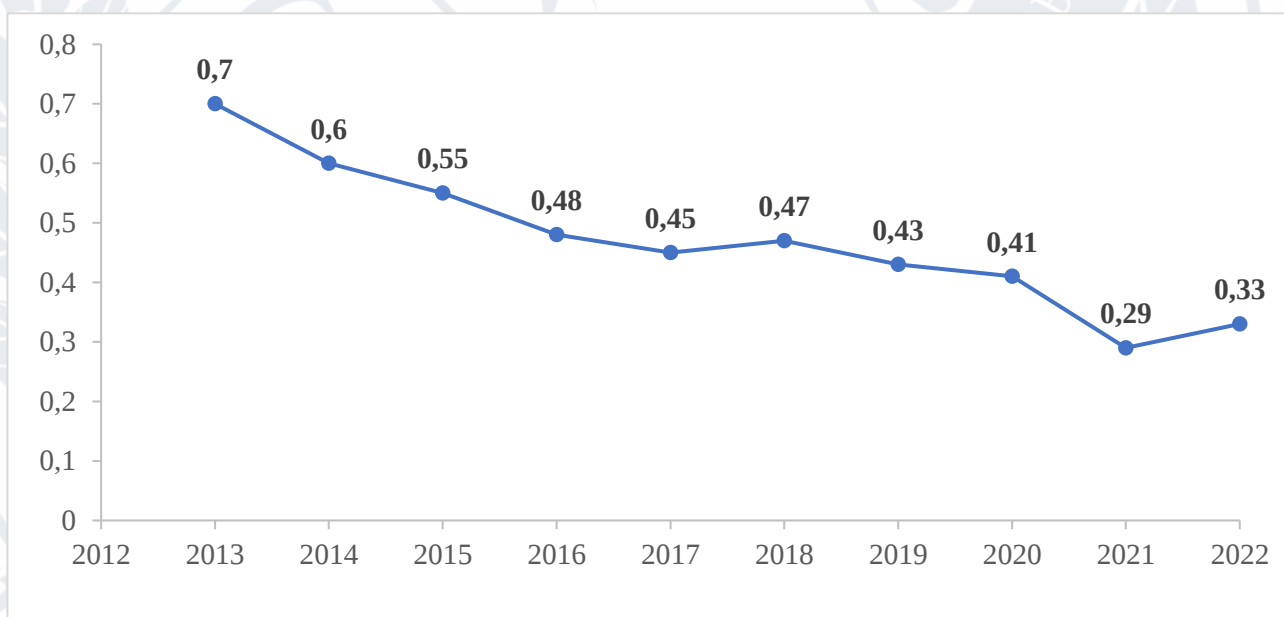

Рисунок 2.6 – Динаміка наукоємності ВВП України за 2012-2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі [16]

Якщо розглядати інтервальні значення показника наукоємності країни, які запропонував Б. Патон [22]. Відповідно до інтервалу, у який потрапляє показник наукоємності, наукова сфера країни може мати відповідний вплив на економіку держави (рис. 2.7).

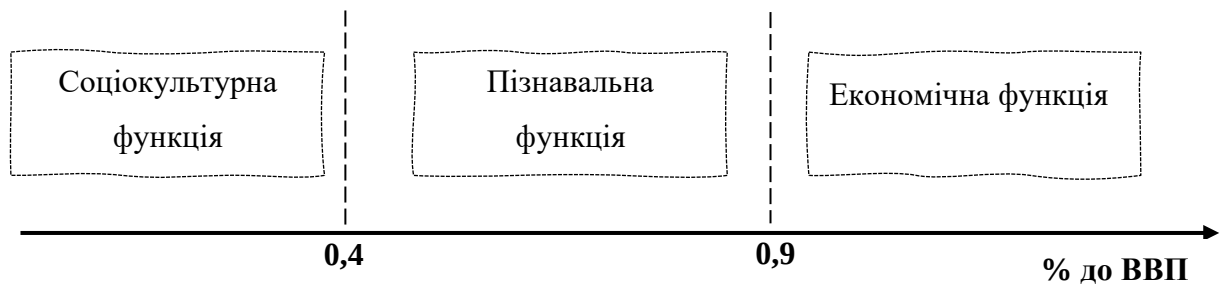

Рисунок 2.7 – Порогові рівні показника наукоємності ВВП, %

Джерело: складено автором на основі [20]

Для порівняння розглянемо дані показника наукоємності ВВП у країнах-лідерах ЄС станом на 2022 рік (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Показники наукоємності ВВП у країнах-лідерах ЄС за 2022 рік, %

Країна	Показник наукоємності ВВП, %	Країна	Показник наукоємності ВВП, %
Ізраїль	5,6	Бельгія	3,2
Південна Корея	4,9	Австрія	3,2
Китай	3,8	Німеччина	3,1
США	3,5	Фінляндії	3,0
Швеція	3,35	Данія	2,8
Японія	3,3	Франція	2,2

Джерело: складено автором на основі [3]

Отже, наукоємність ВВП в Україні майже в сім разів менша, ніж середнє значення цього показника в країнах Європейського Союзу, і значно відстає від провідних країн з наукоємністю 3% і більше. Таким чином, Україна може конкурувати лише з країнами, які не є лідерами у постачанні нових технологій або продукції з високим рівнем доданої вартості.

Науково-технічне співробітництво між Україною та Японією має свої коріння ще з 1973 року, коли 10 жовтня була укладена Угода між СРСР та Урядом Японії щодо співробітництва в галузі науки та техніки. Однак, ключове переосмислення основних принципів цього довгострокового партнерства

відбулося після оприлюднення спільної Заяви та Прес-релізу від 21 липня 2005 року. Ці документи визначили нові орієнтири для співпраці між Україною та Японією.

Один із найвідоміших прикладів - це співпраця у сфері ядерної енергетики. 24 вересня 2019 року за сприяння Державного агентства України з управління зоною відчуження був підписаний Меморандум між Університетом Фукусіма та Національним інститутом стратегічних досліджень, спрямований на науково-технічне співробітництво в розробці методів контролю радіаційного стану на території зони відчуження та вдосконаленні української законодавчої бази в цій сфері. Основний акцент у роботі українських та японських вчених полягає у дослідженні рівня радіаційного забруднення екосистем зони відчуження. На основі отриманих даних будуть розроблені рекомендації щодо оптимального зонування цієї території та планування заходів з її відновлення.

Також країни активно співпрацюють у сфері енергетики. Спільні дослідницькі проекти орієнтовані на створення нових технологій, спрямованих на зменшення викидів, підвищення стійкості енергетичних систем, розвитку відновлюваних джерел енергії, зокрема, сонячної та вітрової енергії. Це включає в себе обмін досвідом щодо технологій, що дозволяють підвищити ефективність сонячних панелей та вітрових турбін.

У сфері військово-технічного співробітництва між Україною та Японією було кілька ініціатив, спрямованих на обмін військово-технічними знаннями та розвиток спільних технологій. Однією з важливих областей співпраці є обмін досвідом у сфері кібербезпеки та кібероборони.

Також обидві країни ведуть співпрацю у сфері військової медицини та реабілітації поранених військових. Програми обміну досвідом та технологіями у цій області допомагають покращити методи лікування, реабілітації та психологічної підтримки військовослужбовців. Ці ініціативи є важливими для обох країн, оскільки співпраця в сфері військової техніки та технологій може сприяти не лише покращенню військового потенціалу, а й зміцненню міжнародної безпеки та стабільності.

Варто відмітити взаємодію у сфері інформаційних технологій. 8 травня ІТ Асоціація України уклала меморандум про співпрацю з JASIPA (Japan System Innovation Partners Association), що об'єднує групу венчурних ІТ-компаній Японії. Співпраця з JASIPA відкриває нові можливості для виходу українських ІТ-компаній на японський ринок розробки програмного забезпечення [25].

У 2018 році було укладено меморандум між Україною та Японією, спрямований на підвищення кібербезпеки та обмін технологічними знаннями. Це включає спільні тренування, семінари, обмін інформацією щодо кіберзагроз та співпрацю у вирішенні кібератак [18].

У квітні 2023 року Міністерство цифрової трансформації України, Держспецзв'язку та Міністерство цифровізації Японії вперше уклали тристоронній меморандум про співпрацю. У рамках меморандуму Україна буде ділитися з японськими колегами досвідом, як впроваджувати цифрові зміни та робити реінжиніринг процесів. Зі свого боку, Японія допоможе Україні розвивати інновації та посилювати кіберзахист [16].

2 серпня 2023 року компанія "Rakuten Symphony" з Японії та глобальний цифровий оператор "VEON Ltd.", який є материнською компанією "Київстар", підписали меморандум про взаєморозуміння. Згідно з угодою, сторони планують спільно створити надійну та перспективну телекомунікаційну інфраструктуру з використанням технології 5G для покращення надання цифрових послуг нового покоління в Україні.

Ця подія може призвести до розвитку і модернізації телекомунікаційного сектору України. Застосування технології 5G та спільна робота двох компаній можуть забезпечити високошвидкісний і надійний Інтернет, а також розвиток нових цифрових сервісів, що сприятиме подальшому зростанню економіки та підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному ринку [6].

Висновки до розділу 2

Встановлено, що динаміка взаємних інвестицій Японії в Україну демонструє певний потенціал для розвитку співпраці між цими двома країнами. Японські інвестиції, хоч і залишаються на відносно низькому рівні порівняно з можливостями, що відкриваються, проте, вони вже мають значний вплив на різні сектори української економіки, зокрема на оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів, агросектор та інші.

Аналіз поточного стану торговельно-економічного співробітництва між Україною та Японією показав, що незважаючи на стійку позитивну динаміку торгівлі до року 2022, російське вторгнення в Україну призвело до значного зменшення обсягів торгівлі з Японією. Однак у 2023 році спостерігалось певне відновлення обсягів торгівлі, що свідчить про потенціал подальшого розвитку. Україна та Японія мають потенціал для ще більш глибокої співпраці, яка могла б сприяти стабільному розвитку обох країн.

За допомогою спільних проектів та наукових досліджень Україна та Японія зміцнюють свою співпрацю у сфері науково-технічного розвитку. Японська політика ринкової орієнтації дозволяє залучати механізми ринку для науково-технічного розвитку, що відрізняється від стратегій інших країн. У свою чергу, Україна стикається з викликами в сфері науки через недостатнє фінансування, що зменшує її інноваційні можливості. Порівняно з країнами-лідерами ЄС, Україна значно відстає за показником наукоємності ВВП, що може негативно впливати на її конкурентоспроможність у глобальному інноваційному середовищі.

Отже, співпраця між Україною та Японією у галузі технологій та інновацій сприяє обміну передовими розробками та технічними знаннями, відкриває нові перспективи для розвитку обох країн. Це партнерство базується на обміні досвідом та спільній розробці передових технологій, що сприяє зміцненню інноваційного потенціалу обох держав.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

3.1 Проблеми та виклики у співпраці

У сфері економічних відносин між Україною та Японією, насамперед, існує безліч можливостей, але водночас необхідно визначити й проаналізувати з ряд проблем та викликів. Розгляд цих аспектів має вирішальне значення для розуміння сутності та пошуку шляхів вирішення поточних питань, що впливають на економічне співробітництво обох країн.

Отже, економічна співпраця між Японією та Україною може стикатися з рядом проблем та викликів таких як:

- нерозвинені дипломатичні відносини;
- торговельні бар'єри та правила;
- бюрократія та процедури;
- воєнні ризики;
- політична нестабільність в Україні;
- культурні та ментальні відмінності.

Японія, яка залишається "недоторгованою" для України, досі не погодилася на пропозицію щодо створення спільної зони вільної торгівлі. Основним завданням у розробці умов такої співпраці є узгодження переліку товарів, що будуть захищені. Крім того, японські компанії сплачують значно вищий податок при експорті своїх товарів в Україну у порівнянні з європейськими партнерами. Тому питання оновлення положень конвенції про подвійне оподаткування, укладеної з Японією ще у 1986 році, є наразі досить актуальним.

Одна з головних проблем, з якими стикаються японські компанії, наприклад, як «Fujiwara» у Львівській області, полягає у відсутності необхідної робочої сили. Це типовий виклик для багатьох міжнародних виробництв, розташованих у Західній частині України [23].

Також, японські партнери відмічають проблеми, пов'язані із складною митною політикою. В загальному, у японських бізнес-середовищах зберігається обережне ставлення до перспектив розширення інвестицій до України та створення нових підприємств. Це відбувається до тих пір, поки не буде виявлено значного поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Також, питання браку робочої сили і високих витрат, що стали несподіваними для деяких японських компаній, що порівнювали офіційну статистику, залишаються актуальними.

Досвід реалізації проектів в Україні викликає певні сумніви на сьогоднішній день. Бюрократичні перешкоди, процедурні труднощі, а також проблеми з корупцією та патронажем є основними факторами, які перешкоджають отриманню японської допомоги. Це призводить до відкладення реалізації проектів, таких як реконструкція терміналу «Д» аеропорту «Бориспіль» та реконструкція станції аерації в Бортничах, які розтягуються на десятиріччя. Схожі проблеми впливають на терміни реалізації інших проектів, таких як будівництво мосту у Миколаєві та управління відходами у великих містах.

Отже, на сьогодні у японському бізнес-середовищі можна відмітити дві основні тенденції. По-перше, існує дефіцит знань про Україну та можливості її ринку серед певної частини японських компаній. По-друге, у тих, хто вже мав досвід співпраці з Україною, можна відчувати чимало критичних зауважень на підставі їхнього минулого досвіду. Скасування візиту міністра економіки України до Японії у грудні 2019 року стало серйозним мінусом у плані репутації для України у Японії.

Проте, ситуація має більший контекст, і проблеми не обмежуються лише комунікаційними аспектами. Японський бізнес, відомий своєю консервативністю та низьким ризиком, звертає увагу на ті оцінки, які надають Україні міжнародні фінансові організації, зокрема, ОЕСР, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD).

Для українських компаній ж викликом залишається недостатня готовність до довгострокового планування та короткочасний погляд на перспективи. У

порівнянні з японським ринком, де іноді потрібно розраховувати на тривалий період до трьох років, українським компаніям досвід показує, що саме стільки часу може зайняти від початку переговорів до моменту відправлення першої партії товару на японський ринок.

Україна зазвичай займає занадто пасивну позицію в торгівлі з Японією. Незважаючи на територіальне розташування, обидві країни завжди мали спільний стратегічний інтерес, оскільки межують з Росією. Ця ситуація має велике значення для подальшого розвитку зовнішньоекономічних відносин. Японія завжди виявляла підтримку Україні, включаючи допомогу у реформі поліції та виділення кредитів і грантів під час війни. Навіть у минулому, у 2006 році, Україна емітувала єврооблігації, обчислені у єнах, і це було частково спрямовано на японський фінансовий ринок. Японія відіграла важливу роль у успішному розміщенні цих облігацій.

І в контексті важливої ролі Японії в допомозі Україні, виявляється що в Україні немає жодного консульства в Японії, що обмежує двосторонні дипломатичні зв'язки до лише посольства в Токіо. У порівнянні з 22 генеральними консульствами, 11 консульствами та 112 почесними консульствами, які Україна мала у світі на початку 2019 року, в Японії не було жодного консульства. Звідси можемо зробити висновок, що Зв'язок між населенням та бізнесом обох країн є недостатнім. Здається, що уряд робить недостатньо для належного представлення економічних інтересів України в Японії.

Якщо в найближчий час держава не розробить конкретних стратегій, не здійснить відповідних заходів і політики, українські компанії можуть пропустити можливості на одному з найважливіших ринків світу. Якщо відсутня цілеспрямована державна політика у зовнішньоекономічній сфері України, це призведе до хаотичного розвитку, залежного від випадкових обставин. Такий сценарій не є оптимальним для країни і не сприяє швидкому розвитку економіки.

3.2 Можливості для розширення партнерства

Наразі Україна активно прагне розширити свій потенціал у світовій економіці та встановити економічні відносини не лише як союзник, а й як надійного партнера.

Уряд України визначив пріоритетні напрямки реформ для стимулювання економічного зростання країни: це включає приватизацію, поліпшення бізнес-середовища, перетворення концесійного законодавства, сприяння експорту, підтримку інновацій та розвиток цифрової економіки, а також захист прав інтелектуальної власності. Ці напрямки реформ дуже добре вибрані, і їх успішна реалізація з великою ймовірністю забезпечить очікуване економічне піднесення країни.

У порівнянні з іншими країнами Азійського регіону, Японія привертає увагу українських виробників через високу рівень бізнес-культури. Це включає низький ризик неплатоспроможності, що є проблемою у взаємодії з іншими країнами Азії, а також високий рівень купівельної спроможності.

Однією з найбільш перспективних позицій у сільському господарстві щодо експорту до Японії є мед, рослинна олія, бобові, соя, корми, перероблені овочі (включаючи вже активно експортовану томатну пасту), ягоди та горіхи. Значну увагу варто приділити продукції з меду, оскільки Японія є одним з основних споживачів цього продукту у світі. Наразі країна імпортує близько 95% меду, при цьому 90% цього імпорту становить китайський мед, який хоча й є дешевшим, ніж український, проте менш якісний за рахунок вмісту додаткових складників, зокрема цукру.

У сфері ІТ, політичну підтримку отримала завдяки візиту президента Зеленського до Японії у 2019 році, коли він зустрівся з засновником компанії Rakuten, власником месенджера Viber з 2014 року. Ця японська компанія потенційно могла стати партнером у втіленні проєкту «Держава у смартфоні», який пропагує нинішня українська влада. Rakuten вже оголосила про відкриття R&D офісу в Києві та розширення офісу в Одесі. Компанія розглядає Україну як один із пріоритетних напрямків інвестування через наявність великої кількості

кваліфікованих кадрів у сфері ІТ та високий рівень використання месенджера Viber в Україні – користуються ним 96% власників смартфонів [25].

Важливо зазначити, що, незважаючи на відсутність офіційних українських інвестицій у Японію, саме компанії сфери ІТ можуть стати першими представниками України як інвестори у Японії.

Для українських виробників привабливим є факт, що Японія на сьогодні імпортує понад 60% продуктів харчування, а ця цифра, за прогнозами експертів, має збільшуватись в майбутньому. Проте без додаткових зусиль з українського боку, ця можливість для розвитку українських виробників може скоріше звужитись, ніж розширитись. Окрім цього, фокусуючись на потенційних перевагах Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, Україна не повинна забувати про Зону вільної торгівлі між Японією та ЄС, яка, варто відзначити, є найбільшою у світі.

Українська продукція на сьогодні є привабливою для японських покупців, оскільки вона відзначається оптимальним співвідношенням ціни та якості, знаходячись у середньому ціновому діапазоні. Однак, при повному функціонуванні зони вільної торгівлі між Японією та ЄС ціни на європейські товари зближаться до українських через скасування імпортних мит, що заплановані на п'ять років. Україна може знайти вихід у цій ситуації через укладання власної Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Японією.

Упродовж кількох років уряд України активно працює над встановленням переговорів із Японією для усунення торговельних бар'єрів. Така угода відкриває перспективи для розвитку торговельних зв'язків та сприяє економічній взаємодії обох країн. Це може призвести до:

- збільшення обсягів торгівлі між Україною та Японією;
- зростання експорту через зменшення митних бар'єрів;
- створення спільних умов для економічної співпраці;
- стимулювання технологічного обміну та модернізації виробництва в Україні;
- створення нових робочих місць;

- розширення обміну досвідом та партнерством;
- використання нових інструментів для пошуку співробітників та спрощення залучення інноваційних рішень.

Звичайно, поряд з цими перспективами, слід враховувати й негативні аспекти:

- підвищена конкуренція може призвести до зменшення прибутків для бізнесу та зменшення робочих місць;
- зменшення митних зборів може вплинути на державний бюджет шляхом зниження надходжень податків;
- існує ризик залежності від зарубіжного виробника;
- ці фактори потребують уважного розгляду при формуванні угоди для максимально вигідних результатів для обох сторін.

Результати роботи зони зовнішньої торгівлі між Україною та Японією включатимуть:

- глибоку економічну інтеграція;
- створення рівних умов для партнерів у бізнесі;
- прозорість правил у двосторонній економічній співпраці;
- розширення асортименту товарів та послуг, підвищення їх якості;
- зростання доступності продукції для внутрішніх споживачів;
- розширення можливостей доступу до інших зовнішніх ринків.

В такому разі Україні та Японії необхідно, співставляючи всі ризики та вигоди, визначити основні положення домовленості та виробити чіткий механізм економічної взаємодії.

Але все це, на нашу думку, можливе лише після закінчення російсько-української війни. Тому що, наразі інвестиції Японії обмежуються лише фінансовими та гуманітарними допомогами і говорити про повноцінне відновлення України як інвестиційно привабливого партнера можливо буде лише після стабілізації як політичної так і економічної ситуації в країні.

3.3 Рекомендації щодо зміцнення економічного партнерства

Зміцнення економічних зв'язків між країнами завжди є ключовим фактором для стабільного розвитку, особливо в умовах глобалізації та посиленої конкуренції.

Сучасна економіка України перебуває у стані активних трансформацій, які визначають основні напрямки державної політики. Ці стратегічні шляхи охоплюють поліпшення інвестиційного клімату та ефективність інвестиційних процесів.

Можемо виділити кілька основних напрямів, на які потрібно звернути увагу Україні для зміцнення економічних зв'язків з Японією:

- розвиток ІТ-сектору. Залучення інвестицій у високотехнологічні галузі, зокрема у ІТ-сферу, співпраця в області наукових досліджень та технологічного розвитку;
- співпраця в сільському господарстві. Розвиток виробництва та експорту високоякісних сільськогосподарських продуктів до Японії;
- формування ділових партнерств. Сприяння обміну досвідом, співпраця у створенні спільних підприємств та програм обміну;
- підтримка українських експортерів. Надання допомоги та консультацій українським компаніям для розширення експорту та просування товарів на ринку Японії;
- розвиток інфраструктури. Вдосконалення транспортних зв'язків та логістичної інфраструктури для полегшення торгівлі та обміну товарами між країнами;
- стимулювання торгівлі та інвестицій. Створення сприятливого інвестиційного клімату, включаючи зниження бюрократичних бар'єрів і заохочення для іноземних інвесторів.

Існує низка бар'єрів, які заважають іноземним, зокрема японським, інвесторам збільшувати інвестиційні потоки в українську економіку та знижують інвестиційну привабливість країни (пункт 3.2). Наведемо найбільш істотні

проблеми інвестиційної діяльності України та запропонуємо шляхи їх подолання (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Основні напрями активізації інвестиційної діяльності України

Напрямок	Заходи
Підвищення можливостей державних	Розширення інституційних трансформацій з метою посилення правового захисту інвесторів; удосконалення антимонопольного законодавства
	Реформування судової та антикорупційної систем
	Формування сприятливого середовища оподаткування інвестицій
	Усунення податкових недоробок, унеможливлення ухилення від оподаткування
	Цифрова інтеграція економічної інфраструктури згідно світових цифрових стандартів
	Зменшення державного регулювання та контролю за підприємницькою діяльністю
	Посилене сприяння виходу українських товарів та послуг на міжнародні ринки шляхом долучення дипломатичних та торговельно-економічних представництв
	Підвищення рівня управління підприємствами державної форми власності та приватизація
Поширення внутрішнього ринку	Оновлення інфраструктури економіки України шляхом комбінацій бюджетного та приватного фінансування
	Перехід до економіки з високою доданою вартістю шляхом заохочення до локалізації виробництва, на заміщення імпорту та застосування нових технологій
	Створення вільних або з пріоритетним розвитком економічних територій з метою підвищення локальних інвестиційних точок
	Запровадження економіко-регуляторних стимулів на енергетичному ринку
	Підтримка впровадження інновацій у промисловості
	Переорієнтація сільського господарства на виробництво продукції з високою доданою вартістю
	Збільшення розмірів інвестиційної частки у витратах державного і місцевого рівнів
	Покращення процедурних вимог з відбору інвестиційних проєктів державної сфери
	Збільшення інвестицій за рахунок укладання угод про розподіл продукції
	Поглиблення другого ринку Облігацій внутрішньої державної позики задля зменшення вартості запозичень від держави
	Впровадження окремих програм рефінансування банків
	Покращення державних програм надання субсидій процентних ставок за кредитами банків з метою стимулювання будівельної галузі
	Надання розширеної можливості українським експортерам користуватися банківськими продуктами на більш вигідних для них умовах
	Формування системи ефективного управління «слабкими» активами банківської системи
	Зменшення втручання в банківську сферу задля підвищення інвестиційної привабливості банківської сфери

Джерело: складено автором на основі [13; 27; 28]

Також важливим у розвитку економічного співробітництва між Україною та Японією є поступове збільшення обсягів високотехнологічної та наукомісткої експортної продукції. Завдяки сировинній спрямованості більшості наукових розробок і досліджень на внутрішніх підприємствах України відчутно збільшується технологічний розрив між країною та розвиненими державами. Для подолання цього відставання, державному сектору рекомендується провести системні зміни у способах державного регулювання розвитку науково-технічних, освітніх та інноваційних галузей, переорієнтувати експорт від низькододаної вартості до високододаної продукції, а також трансформувати існуючу сировинну економіку в інноваційну.

Висновки до розділу 3

Визначено, що економічна співпраця між Україною та Японією стикається з рядом проблем, таких як недостатньо розвинені дипломатичні відносини, торговельні бар'єри, бюрократія, військові ризики, політична нестабільність та культурні відмінності.

Обґрунтовано, що співробітництво в сільському господарстві та ІТ-сфері відкриває нові можливості для експорту та інвестицій, зокрема завдяки вже наявному інтересу японських компаній у співпраці з Україною. Однак, для досягнення максимальних результатів, необхідно уважно враховувати потенційні ризики та забезпечити взаємовигідність для обох сторін.

Таким чином, важливими факторами у підвищенні інвестиційної привабливості України є вміння лавіювати між багатогранністю економічного потенціалу країни та численних перешкод у реалізації заходів в економічній, політичній, соціальній та законодавчій сферах. Для України важливо активно співпрацювати з Японією у сфері інвестицій, що стане ключовим завданням у найближчі роки. Така співпраця дозволить Україні проявити себе як державі з великим інвестиційним потенціалом і широким спектром транспортних послуг.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі розглядаються теоретичні основи економічних відносин між Україною та Японією, проводиться їх аналіз та подаються пропозиції для їх поглиблення й розвитку, що ґрунтуються на наступних наукових висновках та положеннях:

1. Визначено, що успіхи Японії в економіці суттєво обумовлені історичними особливостями розвитку країни, конкретними закономірностями сучасної моделі стимулювання економіки та високим потенціалом до структурних трансформацій. Серед ключових факторів, які сприяли економічному зростанню Японії, варто відзначити економіко-географічне положення, наявність ресурсів у праці та людського потенціалу, наукові досягнення та технології, а також фундаментальні принципи економіки.

2. Дослідження еволюції економічних зв'язків між Україною та Японією вказують на пряме спрямування двосторонньої співпраці на зміцнення української демократії. Ця співпраця слугує основою для впровадження адміністративних та економічних реформ, що, у свою чергу, сприяють розвитку культури, освіти, медицини та інфраструктури в Україні.

3. Протягом років незалежності Україна та Японія успішно розвинули глибокі партнерські зв'язки, які наразі перебувають на найвищому рівні з часу встановлення дипломатичних стосунків між цими країнами. Однак співпраця між ними не обмежується двостороннім розвитком, вона охоплює як регіональні, так і глобальні аспекти. Найбільш перспективними напрямками співпраці між Україною та Японією є розвиток сільського господарства та агропромисловості, а також сфера енергетики та впровадження "зелених" технологій.

4. Оцінка науково-технічного співробітництва між країнами вказує на певне покращення у стані науково-технічного співробітництва, однак, відчутні й негативні наслідки: асиметрія в структурі економіки, відсталість технологічної наукової бази та недостатня увага з боку відповідальних державних осіб до реальної ситуації й потреби в реформах. Ці обставини ускладнюють самостійне

вирішення проблем України, визначаючи її залежність від іноземних партнерів для подолання цих викликів.

5. Внаслідок Російсько-української війни відбулося погіршення відносин між Росією та Японією, що спричинило потенційні загрози для національної безпеки Японії з боку Росії. Тим не менш, ця ситуація також збільшила впевненість Японії в її оборонному потенціалі та позитивно позначила на зміцненні співпраці з союзниками та партнерами в Індо-Тихоокеанському регіоні.

6. Не зважаючи на географічні відмінності, економічна та торговельна співпраця між Україною та Японією набуває суттєвих рис і має потенціал піднятися на новий рівень завдяки створенню зони вільної торгівлі. Глибша економічна кооперація в ключових галузях, таких як сільське господарство та енергетика, сприятиме політичному співробітництву, що в свою чергу позитивно позначиться на позиції Японії в Європі та України в Азії. Нині Україна та Японія виявляють взаємний інтерес у поглибленні двосторонньої співпраці. Основою для побудови стійкого партнерства є спільні цінності та виклики, що стоять перед обома країнами.

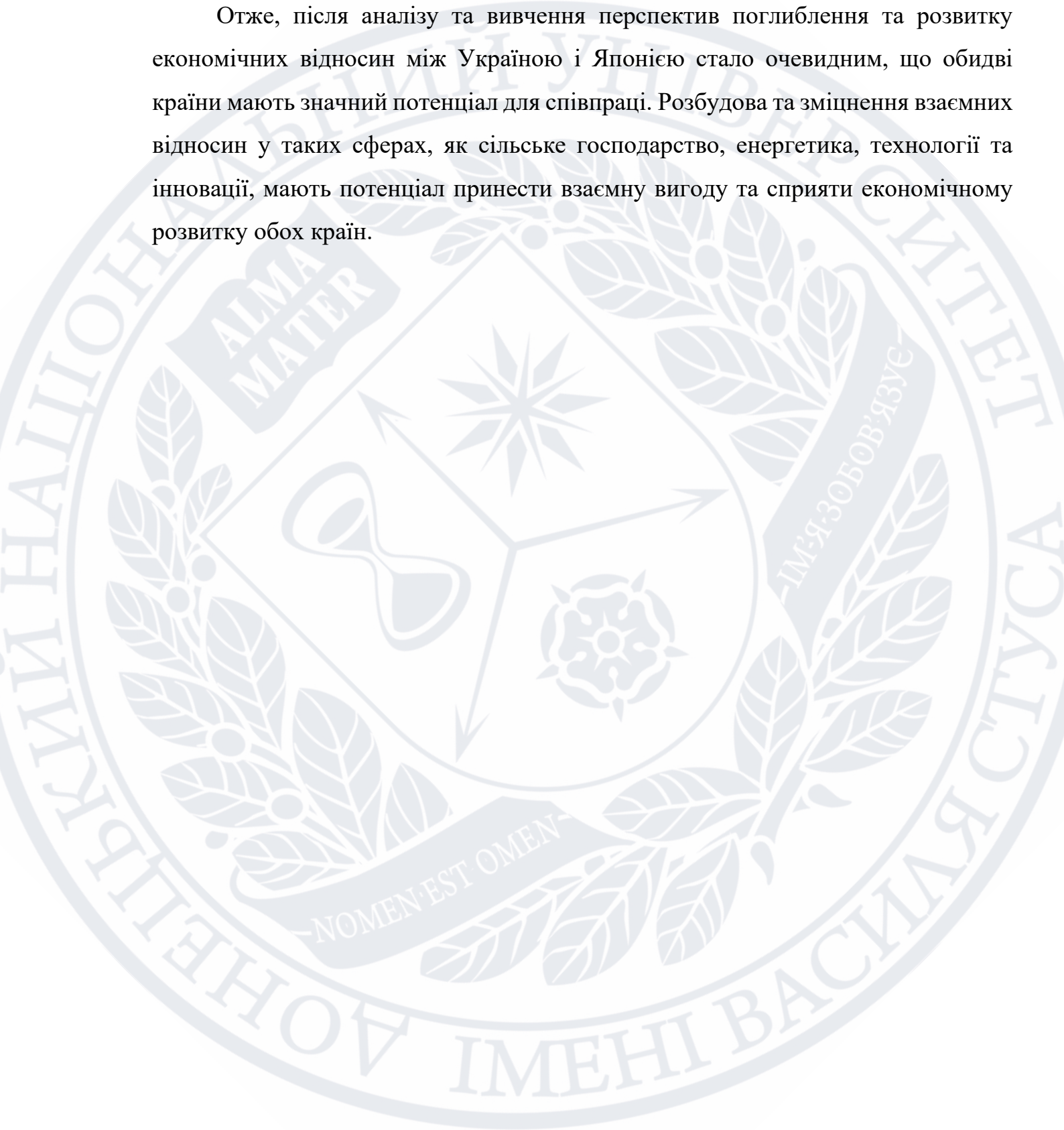
7. Встановлено, що створення зони вільної торгівлі між Україною та Японією принесе обом сторонам ряд переваг: глибока економічна інтеграція, створення однакових умов для підприємницької діяльності, прозорість у правилах двосторонньої економічної співпраці, розширення асортименту товарів та послуг при підвищенні їх якості, покращення доступності продукції для місцевих споживачів та розширення можливостей для входу на треті ринки.

8. Зроблено висновок, що в контексті підвищення інвестиційної привабливості України наявність множини економічних можливостей супроводжується різноманітністю перешкод у сферах економіки, політики, соціального розвитку та законодавства.

9. Визначено основні напрями, на які потрібно звернути увагу Україні для зміцнення економічних зв'язків з Японією: розвиток ІТ-сектору, співпраця в сільському господарстві, формування ділових партнерств, підтримка

українських експортерів, розвиток інфраструктури України, стимулювання торгівлі та інвестицій.

Отже, після аналізу та вивчення перспектив поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією стало очевидним, що обидві країни мають значний потенціал для співпраці. Розбудова та зміцнення взаємних відносин у таких сферах, як сільське господарство, енергетика, технології та інновації, мають потенціал принести взаємну вигоду та сприяти економічному розвитку обох країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A meeting of the Ministers of Defense of Ukraine and Japan took place in the fields of the Munich Security Conference. 2020. URL: <http://www.mil.gov.ua/en/news/2020/02/15/a-meeting-of-the-ministers-of-defense-of-ukraine-and-japan-took-place-in-the-fields-of-the-munich-security-conference/> (дата звернення: 27.03.2024).
2. Garrett Wallace Brown, Iain McLean, Alistair McMillan Oxford University Press, 2018. 597 p.
3. Gross domestic spending on R&D URL: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm#indicator-chart> (дата звернення: 25.04.2024).
4. Matera P. Economic Incentives as Tools of Foreign Policy: Polish Engagement in Ukraine. *European Review*. 2020. Vol. 30. № 1. P. 24–42.
5. Japan Science and Technology Agency (JST). Message from the President. URL: <https://www.jst.go.jp/EN/about/president/index.html> (дата звернення: 25.03.2024).
6. Rakuten Symphony and Kyivstar signed a protocol of intentions to develop Open RAN for the reconstruction of Ukraine URL: <https://kyivstar.ua/news/id260220241645> (дата звернення: 25.03.2024).
7. Ukraine, Japan discuss possibilities for deepening economic, investment cooperation between countries. 2019. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/620368.html> (дата звернення: 04.04.2024).
8. World Economic Outlook Databases. April 2023 Edition. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April> (дата звернення: 16.05.2024).
9. Голікова А. П., Довгаль О. А. Міжнародні економічні відносини: підручник. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 602 с.
10. Горбач Л.М., Плотніков О.В. Міжнародні економічні відносини. Київ: Кондор, 2005. 250 с.

11. Дія Портал відкритих даних URL: <https://data.gov.ua/dataset/e73d00ac-a6a5-4dba-aa72-58181e465243/resource/3fbec822-0389-4575-b8e6-664df39e16db> (дата звернення: 19.03.2024).

12. Економічний паспорт країни (Японія) URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/20210506-ekonom-pasport-yaponii-v-mzs.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

13. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. – Київ: Знання-прес, 2003. 406 с.

14. Куцмус Н. М., О. А. Прокопчук О. А., Усюк Т. В. Україна в системі глобальної економіки: торговельний аспект. Економіка АПК. 2020. № 4. С. 94–104.

15. Міністерство економіки України URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?isSpecial=True&lang=ukUA&title=UkrainaTaYaponiaProveliPidgotovchuZustrichDoDeviatogoZasidanniaKoordinatsiinoiRadiZPitanEkonomicnogoSpivrobitnitstva> (дата звернення: 22.03.2024).

16. Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2023/07/25/Nauk-analit.dopov.Naukova.ta.nauk-tekh.n.diyaln.v.Ukr.2022-25.07.2023.pdf> (дата звернення: 22.05.2024).

17. Міністерство фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 20.03.2024).

18. Мошко А.В. Українсько-японські відносини на сучасному етапі. *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія: «Міжнародні відносини»*. 2020. № 5. С. 242-251.

19. Нафтогаз залучив японські Sumitomo Corporation і Komaihaltes до модернізації ТЕЦ і розвитку «зелених» проєктів. URL: <https://interfax.com.ua/news/greendeal/968255.html> (дата звернення: 21.05.2024).

20. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2024).

21. Національний інститут стратегічних досліджень URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/yaponiya_150422.pdf (дата звернення: 17.03.2024).

22. Патон Б. Довести пріоритетність відкриттів за українськими науковцями; інтерв'ю вів Володимир Бондаренко. *Українське слово*. 2018.

23. Поточний стан економічного співробітництва URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/264-torgovelyno-ekonomichne-spivrobitnictvo/potochnij-stan-ekonomichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення: 10.04.2024).

24. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25.

25. Розвиваємо інновації та кібербезпеку: Україна та Японія підписали меморандум про співпрацю. 2023 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/02/rozvyvayemo-innovacziyi-ta-kiberbezpeku-ukrayina-ta-yaponiya-pidpysaly-memorandum-pro-spivpraczyu/> (дата звернення: 16.05.2024).

26. Скрипниченко М.І. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія НАН України ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ. 2018. 386 с.

27. Україна–Японія. Чому спільні цінності та виклики поки не об'єднують URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3196519-ukrainaaponia-comu-spilni-cinnosti-ta-vikliki-poki-ne-obednuut.html> (дата звернення: 22.03.2024).

28. УКРАЇНА-ЯПОНІЯ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕФЕКТИВНЕ ГЛОБАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО. 2021. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Dyskusiy-na-zapyska-Ukrai-na-YAponiya.pdf> (дата звернення: 23.03.2024).

29. Українські ІТ-компанії можуть вийти на японський ринок. 2019 р. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/10542753-ukrajinski-it-kompaniji-mozhut-viyti-na-yaponskiy-rinok.html>

30. Химинець В.В., Кушнір Н.О. Словник термінів з дисциплін «Міжнародні економічні відносини» та «Зовнішньоекономічна діяльність України». Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. 76 с.

31. Чи можлива японська модель економіки в Україні? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/20/706799/> (дата звернення: 22.03.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Порівняльна таблиця економічних систем Японії та України

Аспект економічних систем	Японія	Порівняльний аналіз з Україною
Технологічність	Японія відома своїми високотехнологічними компаніями, які виробляють автомобілі (Toyota, Honda, Nissan), електроніку (Sony, Panasonic, Toshiba), робототехніку та інші продукти високої якості.	Україна ж, не маючи такого широкого спектру технологічних гігантів, активно розвивається у сфері інформаційних технологій, що відображає потенціал для майбутнього розвитку у цій області.
Експортно-орієнтована модель	Японія активно експортує свою продукцію на зовнішні ринки, що стимулює зростання економіки та підтримує її стабільність.	Україна також є експортером, але головним чином сировини та окремих галузей, не маючи такої широкої диверсифікації в експорті, як Японія.
Управління бізнесом	Традиційні японські компанії мають стабільну структуру управління, де приділяється велика увага не лише кінцевому результату, а й якості та тривалості продукції. Управління базується на вивченні довгострокових цілей та стратегій.	Українські компанії, зокрема в умовах глобалізації та змін, активно розвивають нові стратегії управління, звертаючи увагу на агільність, швидкість реакції на зміни у ринкових умовах.
Державні інтервенції	Уряд Японії активно сприяє інноваційному розвитку, надаючи значну підтримку науковим та технологічним дослідженням через фінансування та гранти. Також застосовує тарифні бар'єри для захисту своїх внутрішніх ринків, особливо у галузях, де володіє великими технологічними перевагами.	Обидві країни мають елементи державного втручання у економіку, але з різним ступенем впливу та підходу до регулювання. Японія зазвичай акцентується на інноваційному розвитку та технологічних перевагах, тоді як Україна визначає свої пріоритети з урахуванням потреб важкої промисловості та залучення інвестицій для розвитку.
Фінансова система	Японія має сильну банківську систему з деяким державним впливом. Тут діють комерційні банки, які забезпечують фінансові послуги, а також існують державні банки, що забезпечують кредитування для деяких секторів економіки. Також має один з найбільших фондових ринків у світі - Токійську фондову біржу, де торгуються акції багатьох великих корпорацій.	Україна також має розвинену банківську систему, яка активно включена в кредитування господарства та населення. Однак існує виклик у високому рівні неповернення кредитів та проблеми у використанні сучасних фінансових технологій. А фондовий ринок України ще знаходиться на ранній стадії розвитку порівняно з розвиненими країнами. Торгівля акціями обмежена, існують певні проблеми з прозорістю та ліквідністю.